

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้นำเสนอตามหัวข้อดังนี้

1. ความสำคัญของสารสนเทศและความสำคัญของการรู้สารสนเทศ
 - 1.1 ความสำคัญของสารสนเทศ
 - 1.2 ความสำคัญของการรู้สารสนเทศ
2. มาตรฐานการรู้สารสนเทศ
 - 2.1 มาตรฐานการรู้สารสนเทศระดับมัธยมศึกษา
 - 2.2 มาตรฐานการรู้สารสนเทศระดับอุดมศึกษา
 - 2.3 การสังเคราะห์มาตรฐานการรู้สารสนเทศ
3. การรู้สารสนเทศ
 - 3.1 ความหมายของการรู้สารสนเทศ
 - 3.2 ประวัติและความเป็นมาของการรู้สารสนเทศ
 - 3.3 ทักษะและลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ
4. วงจรและแบบจำลองการรู้สารสนเทศ
5. การสอนการรู้สารสนเทศ
 - 5.1 การสอนการรู้สารสนเทศทั่วไป
 - 5.2 การสอนการรู้สารสนเทศในประเทศไทย
 - 5.3 การสอนการรู้สารสนเทศในระดับอุดมศึกษา
 - 5.4 บทบาทและคุณสมบัติของผู้สอนการรู้สารสนเทศ
6. ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
 - 6.1 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
 - 6.2 การจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
 - 6.3 การบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
 - 6.4 การบริหารงานวิชาการและหลักสูตร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญของสารสนเทศและความสำคัญของการรู้สารสนเทศ

1. ความสำคัญของสารสนเทศ

สารสนเทศเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับทุกคนในการพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ เพื่อคุณภาพที่ดี ผู้ใดมีสารสนเทศที่มีคุณค่าครบถ้วน ต่อเนื่อง ทันเหตุการณ์ผู้นั้นย่อมมีอำนาจคงค้ำถ่วงที่ว่า ความรู้คืออำนาจ หรือ สารสนเทศคืออำนาจ (Information is power) (นันทา วิฑูตศักดิ์, 2536 : 9) ประเทศที่มีความเจริญต่างตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศ เพราะสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดแนวทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สารสนเทศเป็นรากฐานอันจำเป็นสำหรับความก้าวหน้าของอารยธรรมและการพัฒนามนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการใช้ทรัพยากร เป็นสิ่งขาดไม่ได้สำหรับการตัดสินใจ เช่น รัฐบาลต้องการสารสนเทศที่ทันสมัยมาใช้ประกอบการวินิจฉัย สั่งการ และวางแผน เพื่อพัฒนาประเทศ วงการธุรกิจต้องการสารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อช่วยในการตัดสินใจ การปฏิบัติงานการวางแผนในอนาคต (ชุดิมา สัจจันันท์, 2530 : 37)

แม้นมาส ชวลิต (2533) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของสารสนเทศที่มีต่อบุคคลและสังคมต่อไปนี้

1) ความสำคัญของสารสนเทศต่อบุคคล การที่บุคคลได้รับและรู้จักเลือกใช้สารสนเทศให้ถูกต้องเหมาะสม จะทำให้เกิดผลดังนี้

1.1) ทำให้สามารถเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์มีอวัยวะสำหรับรับรู้ 6 อย่างคือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ เพื่อนำมาประมวลเข้าเป็นความรู้ สำหรับสร้างสรรค์ปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรครวมทั้งช่วยให้สามารถประกอบการงานอาชีพได้

1.2) ทำให้ต่อสู้กับความไม่รู้ของตนเองในเรื่องที่จำเป็นต้องรู้ เช่น เรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เรื่องร่างกายและจิตใจของตนเอง เรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ความรู้ในเรื่องเหล่านี้เป็นแสงสว่างขจัดความหวาดกลัว ทำให้เกิดความรู้ใหม่เกิดความคิดเพิกเฉยในการแสวงหาความรู้ความเข้าใจ และเกิดความองงามทางปัญญา

1.3) ทำให้สามารถเผชิญกับปัญหา สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาว่าควรกระทำหรือไม่ควรกระทำในสิ่งใด เพราะมีความรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาที่ต้องแก้ไข ทั้งนี้ สารสนเทศที่ถูกต้องครบถ้วนและทันเวลาจะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4) ทำให้เกิดความเจริญทางจิตใจ มีความสงบเยือกเย็นรู้จักควบคุมอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา เป็นอิสระเสรีจากสิ่งอื่นๆ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเมตตา กรุณา รู้จักความสวยงามในธรรมชาติ ช่วยให้เกิดความคิดเพิกเฉยสามารถสร้างสรรค์ศิลปกรรมและวรรณกรรมซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นแก่ชีวิตมนุษย์

2) ความสำคัญของสารสนเทศต่อสังคม สารสนเทศมีความสำคัญต่อสังคมดังนี้

2.1) สารสนเทศก่อให้เกิดการศึกษาซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาสังคม

2.2) สารสนเทศจะช่วยให้มนุษย์สามารถอนุรักษ์ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นต่อไปได้

2.3) สารสนเทศช่วยเสริมสร้างความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจพาณิชย์ และความรู้อื่นๆ ที่เป็นพื้นฐานจำเป็นต่อการพัฒนาสังคมเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา มีทางเลือกสำหรับดำเนินการ สามารถตัดสินใจได้ดีขึ้นสร้างความมีเหตุผลและเป็นระเบียบแบบแผนในการพัฒนาสังคม

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าสารสนเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลและสังคมในทุกด้าน ทั้งด้านการศึกษา ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม อีกทั้งยังมีความสำคัญในการส่งเสริมให้มนุษย์มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์อีกด้วย

2. ความสำคัญของการรู้สารสนเทศ

ปัจจุบันสารสนเทศเป็นพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ผู้ที่ครอบครองสารสนเทศคือผู้ที่มีอำนาจ สารสนเทศมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารช่วยให้บุคคลได้รับความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น ใช้ประกอบการตัดสินใจในการแก้ปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กอบกุล ดวงมณี, 2539 : 33) ดังนั้น การมีความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศจึงอำนวยประโยชน์แก่บุคคลเป็นอย่างมาก

พรเทพ ปัจรัตน์ (2535) กล่าวว่า ความสำคัญของการรู้สารสนเทศ คือ ช่วยให้บุคคลสามารถนำสารสนเทศออกมาใช้ได้เหมาะสมกับเวลา รวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่าย จึงเห็นได้ชัดว่าการรู้สารสนเทศมีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตในยุคใหม่ เพราะการรู้สารสนเทศเป็นประสบการณ์เกี่ยวกับการแสวงหา การคัดเลือก การประเมินและการเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้รวมถึงการใช้เครื่องมือช่วยค้นคว้าและกำหนดขอบเขตของสารสนเทศเพื่อนำมาใช้ประโยชน์

ชุติมา สัจจามันท์ (2544) กล่าวว่า การรู้สารสนเทศมีความสำคัญต่อการสร้างสังคมสารสนเทศและสังคมความรู้ เป็นทักษะชีวิตที่จำเป็นในสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้วยเหตุและปัจจัยสำคัญดังนี้

1) สารสนเทศ เป็นทรัพยากรหลักในสังคม สารสนเทศเป็นแกนกลางของกิจกรรมทั้งหมดในการดำเนินชีวิต การตัดสินใจ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และการดำเนินงานการสร้างมาตรฐานและการแข่งขัน ความต้องการ การเข้าถึงและการใช้สารสนเทศของประชาชน ทุกสาขาอาชีพกว้างขวางเพิ่มมากขึ้น

2) อินเทอร์เน็ต เป็นชุมทรัพย์ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศจำนวนมากที่มีเครือข่าย กว้างขวางเชื่อมโยงทั่วโลก จนมีผู้เปรียบเป็นห้องสมุดโลก อินเทอร์เน็ตเป็นโครงสร้างพื้นฐานใน การศึกษา วิจัย และพัฒนาธุรกิจ และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล อินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะ เวิลด์ไวด์เว็บ ได้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ ที่เปิดกว้างในเรื่องของข้อมูล ข่าวสารและสารสนเทศ ความรู้ ความคิดเห็น สร้างวัฒนธรรมของความร่วมมือ การวิพากษ์ วิจารณ์ เสรีภาพในการพูด การสื่อสาร เชื่อกันว่าอินเทอร์เน็ตเป็นนวัตกรรมที่ยิ่งใหญ่ และมีศักยภาพสูงสุดในการเปลี่ยนแปลงสังคม สารสนเทศ จากอินเทอร์เน็ตมีข้อได้เปรียบในเรื่องความทันสมัย ความกว้างขวาง ครอบคลุมและมีปริมาณมาก แต่มี ข้อจำกัดเนื่องจาก อินเทอร์เน็ตเป็นเครือข่ายสาธารณะ ขาดการกั้นกรอง ตรวจสอบ ผู้ใช้จึงต้องมี วิจารณญาณสามารถแปลความหมาย จัดระบบและสังเคราะห์สารสนเทศเพื่อนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

3) การปฏิรูปการศึกษา การศึกษาอยู่ในกระแสแห่งการปรับเปลี่ยนและเงื่อนไขการแข่งขัน ของสังคม โลก มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อปรับบทบาทของการศึกษาให้ขึ้นาสังคม แนวคิดทางการศึกษา มุ่งสู่การศึกษาสำหรับทุกคน การศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ในปัจจุบันเปลี่ยนจากการเน้นเนื้อหา มาสู่วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อต่างๆ การเรียนรู้โดยอิงแหล่งวิทยาการและบทบาทของผู้สอน ได้ เปลี่ยนเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้

การรู้สารสนเทศมีความสำคัญทั้งต่อการศึกษาและการดำรงชีวิต ในด้านการศึกษา การรู้ สารสนเทศเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของกระบวนการศึกษาทั้งในระดับพื้นฐาน และระดับสูง ทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการศึกษาทางไกลการรู้ สารสนเทศเป็นข้อกำหนดพื้นฐาน การรู้สารสนเทศเป็นทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะและกระบวนการ อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต และช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รู้ สารสนเทศ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในสังคมปัจจุบันในด้านต่างๆ ดังนี้ (ชุตินา สัจจามันท์, 2544 : 54)

1) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การรู้คอมพิวเตอร์ ขึ้นพื้นฐาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของการ รู้สารสนเทศโดยเฉพาะในกระบวนการเข้าถึงและค้นคืนสารสนเทศ จากฐานข้อมูลรายการสาธารณะ หรือ โอแพคของห้องสมุดจากอินเทอร์เน็ต และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ

2) ด้านภาษา ความรู้และทักษะด้านภาษามีความสำคัญ เช่น ในขั้นตอนการค้นคืนสารสนเทศ ต้องมีการกำหนดคำค้น คำสำคัญ หรือหัวเรื่อง ในการใช้สารสนเทศโดยเฉพาะสารสนเทศจาก อินเทอร์เน็ต และการนำเสนอสารสนเทศ ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถ และทักษะทางภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

3) ด้านความคิด การพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิด รู้จักคิด วิเคราะห์ เป็นกระบวนการสำคัญ ในการสอนเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศ และการสร้างผู้รู้สารสนเทศ การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดอย่าง

มีระบบ และการมีวิจรรย์ญาณในการรับการสร้างเสริมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การแสวงหา การเข้าถึง การประเมิน วิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอสารสนเทศ ถือว่า ได้ความคิดเป็นแกนสำคัญของกระบวนการรู้สารสนเทศ

4) ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ การสร้างผู้เรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ มีความสำคัญ และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาการรู้สารสนเทศ ช่วยสร้างเสริมและเน้นย้ำให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะการแสวงหา การเข้าถึง หรือการใช้สารสนเทศ

จากความสำคัญของการรู้สารสนเทศที่ผู้รู้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า การรู้สารสนเทศ มีความสำคัญช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุข เพราะสารสนเทศช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิตการรู้สารสนเทศ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของกระบวนการศึกษาทุกระบบ ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสังคมปัจจุบันในด้านต่างๆ เช่น ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านภาษา ด้านความคิด ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

มาตรฐานการรู้สารสนเทศ (Information Literacy Standards)

สหรัฐอเมริกา นับว่าเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการริเริ่มจัดทำมาตรฐานการรู้สารสนเทศขึ้นเป็นประเทศแรก ซึ่งเริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.1989 โดย สมาคมห้องสมุดอเมริกัน ได้เผยแพร่เอกสาร Presidential Committee on Information Literacy ที่ได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการของการรู้สารสนเทศ คือ ความสามารถในการตระหนักว่าเมื่อไรต้องการที่จะใช้สารสนเทศ ความสามารถในการกำหนดความต้องการสารสนเทศ ความสามารถในการประเมินสารสนเทศ และความสามารถในการใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการแก้ไขปรับปรุงเรื่อยมาจนถึงฉบับปัจจุบันปี ค.ศ.2000 โดยแบ่งมาตรฐานการรู้สารสนเทศออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับแรก ระดับโรงเรียน ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาคือ มาตรฐานการรู้สารสนเทศ 9 ประการ สำหรับนักเรียน (The Nine Information Literacy Standard for Student Learning) และระดับที่สอง มาตรฐานการรู้สารสนเทศ สำหรับการศึกษาาระดับอุดมศึกษา (Information Literacy Competency Standard for Higher Education) ซึ่งมาตรฐานทั้งสองฉบับนี้มีเนื้อหาประกอบด้วย มาตรฐานที่สำคัญในการรู้สารสนเทศของผู้เรียน เพื่อให้ห้องสมุดประเภทต่างๆ ในประเทศยึดเป็นแม่แบบ รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการสอนการรู้สารสนเทศแก่ผู้เรียนได้อย่างประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1. มาตรฐานการรู้สารสนเทศระดับมัธยมศึกษา : มาตรฐานการรู้สารสนเทศ 9 ประการ สำหรับนักเรียน

ในระดับโรงเรียน สมาคมห้องสมุดโรงเรียนแห่งสหรัฐอเมริกา (American Association of School Libraries : AASL, 1998) นับว่ามีบทบาทสำคัญในการจัดทำหลักสูตรการรู้สารสนเทศเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการสอนทักษะการรู้สารสนเทศแก่นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อสอนให้นักเรียนเป็นผู้รู้สารสนเทศซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต มาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียน 9 มาตรฐาน โดยแบ่งเป็น 3 หมวดได้แก่ หมวดความรู้ทางสารสนเทศ หมวดการเรียนรู้แบบพึ่งพาตนเอง และหมวดการมีความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศในระดับโรงเรียนจะต้องมีคุณลักษณะตามคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้ (AASL, 1998 อ้างถึงใน ศิวราช ราชพัฒน์, 2547 : 19)

1.1 คุณลักษณะของการรู้สารสนเทศ (Information literacy)

มาตรฐานที่ 1 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนทราบถึงความจำเป็นของสารสนเทศ
- 2) นักเรียนทราบถึงหลักเกณฑ์การตัดสินใจว่าสารสนเทศที่ค้นได้ถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการ
- 3) นักเรียนสามารถทำให้คำถามในเรื่องที่ต้องการเปลี่ยนไปสู่สารสนเทศที่ต้องการได้
- 4) นักเรียนระบุถึงแหล่งสารสนเทศที่มีความหลากหลายได้
- 5) นักเรียนสามารถสร้างและใช้กลยุทธ์ในการสืบค้นสารสนเทศได้

มาตรฐานที่ 2 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถประเมินสารสนเทศได้อย่างมีหลักการ
ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนสามารถตัดสินใจได้ว่าสารสนเทศนั้นมีความถูกต้อง ตรงประเด็น และครอบคลุมในสิ่งที่ต้องการ
- 2) นักเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น
- 3) นักเรียนสามารถระบุถึงสารสนเทศที่คลาดเคลื่อนและไม่เป็นจริงได้
- 4) นักเรียนสามารถเลือกสารสนเทศที่เหมาะสมกับปัญหาหรือคำถามที่สงสัยได้

มาตรฐานที่ 3 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถใช้สารสนเทศได้อย่างถูกต้อง และสร้างสรรค์

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนรู้ถึงการนำสารสนเทศมาประยุกต์ใช้
- 2) นักเรียนสามารถรวบรวมสารสนเทศใหม่ที่สืบค้นได้มาเป็นความรู้แก่ตัวเอง
- 3) นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้สารสนเทศมาแก้ไขปัญหาและข้อคำถามได้
- 4) นักเรียนสามารถสร้างและเผยแพร่สารสนเทศและความคิดในรูปแบบที่เหมาะสม

1.2 คุณลักษณะของการเรียนแบบพึ่งตนเอง (Independent learning)

มาตรฐานที่ 4 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในการศึกษาหรือติดตามสารสนเทศตามความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคล

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนสามารถค้นสารสนเทศที่แตกต่างกันไปตามความสนใจ
- 2) นักเรียนสามารถออกแบบ พัฒนา ประเมินสารสนเทศและแก้ไขสารสนเทศตามความสนใจได้

มาตรฐานที่ 5 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถทำความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวรรณกรรมและนำสารสนเทศไปใช้อย่างสร้างสรรค์

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนเป็นผู้อ่านที่มีความสามารถและมีแรงกระตุ้นตามความสนใจ
- 2) นักเรียนสามารถทราบถึงจุดประสงค์ของการนำเสนอสารสนเทศในแต่ละรูปแบบ
- 3) นักเรียนสามารถจัดทำสารสนเทศในรูปแบบต่างๆได้

มาตรฐานที่ 6 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศเป็นผู้เฝ้าหาความเป็นเลิศทางสารสนเทศ

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนสามารถกำหนดกระบวนการสืบค้นที่มีคุณภาพและค้นหาสารสนเทศที่ดี
- 2) นักเรียนสามารถออกแบบกลยุทธ์ในการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาความคิดของตนเองให้

ทันสมัย

1.3 คุณลักษณะของการมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility)

มาตรฐานที่ 7 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศเข้าใจความสำคัญของสารสนเทศในสังคมแบบประชาธิปไตยและใช้สารสนเทศเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนสามารถค้นหาสารสนเทศที่มีความหลากหลายในด้าน แหล่ง เนื้อหา สาขาวิชา และวัฒนธรรม
- 2) นักเรียนสามารถเข้าใจหลักการเข้าถึงสารสนเทศที่มีความเสมอกัน

มาตรฐานที่ 8 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศเป็นผู้มีพฤติกรรมเหมาะสมและมีจริยธรรมในการใช้สารสนเทศและเทคโนโลยี

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนมีหลักการคิดสืบค้นสารสนเทศอย่างมีอิสระ
- 2) นักเรียนเป็นผู้สามารถคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนได้
- 3) นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมีความรับผิดชอบต่อ

มาตรฐานที่ 9 นักเรียนที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถเข้าร่วมกับชุมชนและสังคมเพื่อการสื่อสารและสร้างความรู้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

- 1) นักเรียนสามารถถ่ายทอดความรู้และสารสนเทศใหม่แก่ผู้อื่นได้
- 2) นักเรียนสามารถคำนึงถึงความรู้ ความคิด และภูมิหลังของผู้เข้าร่วมประชุมในการสื่อสารสารสนเทศได้
- 3) นักเรียนสามารถร่วมมือกับเพื่อนในการระบุปัญหาและค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาได้
- 4) นักเรียนสามารถร่วมมือกับเพื่อนในการออกแบบ จัดทำ ประเมินสารสนเทศ และหาวิธีการแก้ปัญหาคือ

มาตรฐานการรู้สารสนเทศระดับมัธยมศึกษา : มาตรฐานการรู้สารสนเทศ 9 ประการสำหรับนักเรียนมีความสำคัญมากเนื่องจากเป็นพื้นฐานของมาตรฐานการรู้สารสนเทศที่นักศึกษาควรมี จากการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะการรู้สารสนเทศที่มีประสิทธิภาพในระดับสูงต่อไป

2. มาตรฐานการรู้สารสนเทศระดับอุดมศึกษา

สมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิจัยแห่งสหรัฐอเมริกา (ACRL, 2000) ได้กำหนดมาตรฐานความสามารถในการรู้สารสนเทศเพื่อเป็นแนวทางสำหรับอาจารย์ผู้สอนและบรรณารักษ์ห้องสมุด เพื่อประเมินความสามารถทางการรู้สารสนเทศของนักศึกษา เมื่อปี ค.ศ.2000 ประกอบด้วยมาตรฐาน 5 ข้อ ดังนี้ชีวิต 22 ข้อ และภายใต้ดัชนีชีวิตได้ระบุผลลัพธ์ 84 ข้อ ต่อมาในปี ค.ศ.2001 ได้เสนอวัตถุประสงค์ของการสอนการรู้สารสนเทศไว้เป็นต้นแบบ สำหรับอาจารย์ผู้สอนและบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเพื่อเป็นการประกันคุณภาพของนักศึกษาอันเป็นผลผลิตจากสถาบันอุดมศึกษาว่าเป็นผู้รู้สารสนเทศดังนี้ (AASL, 1998 อ้างถึงใน ทิวราช ราชพัฒน์, 2547; ชุตินา สัจจามันท์, 2544; สุจิน บุตรศรีสุวรรณ, 2546)

มาตรฐานที่ 1 นักศึกษาเป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถกำหนดชนิดและขอบเขตของสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

1.1) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถกำหนดและอธิบายสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างชัดเจน

ผลลัพธ์ที่ได้

1.1.1) สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวเรื่องในการทำวิจัยหรือสารสนเทศที่ตนเองต้องการค้นหาในห้องเรียนกับครูผู้สอน กับกลุ่มกิจกรรม แสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้

1.1.2) สามารถพัฒนาหัวข้อรายงานที่ตนเองศึกษาและกำหนดคำถามที่จะนำไปสู่สารสนเทศที่ต้องการใช้ได้

1.1.3) สามารถค้นหาแหล่งสารสนเทศที่จะนำมาสนับสนุนหัวข้องานวิจัยของตนเองได้

1.1.4) สามารถกำหนดหรือปรับปรุงสารสนเทศให้สอดคล้องกับสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้

1.1.5) สามารถอธิบายและระบุแนวคิดหลักและกำหนดคำศัพท์ที่จะใช้ในการอธิบายถึงสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้

1.1.6) สามารถเชื่อมโยงและบูรณาการสารสนเทศใหม่กับความรู้ที่มีอยู่เดิมเพื่อสร้างความรู้ใหม่ได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

1.2) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถจำแนกประเภทและรูปแบบของแหล่งสารสนเทศและสารสนเทศที่น่าเชื่อถือต่างๆได้

ผลลัพธ์ที่ได้

1.2.1) ทราบว่าสารสนเทศที่เป็นทางการ (Formally) และไม่เป็นทางการ (Informally) ผลิตขึ้นอย่างไร มีการจัดการอย่างไร มีการเผยแพร่อย่างไร

1.2.2) ตระหนักว่าความรู้สามารถถูกจัดแบ่งได้ตามสาขาวิชาซึ่งช่วยให้สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างง่ายขึ้น

1.2.3) สามารถจำแนกคุณค่าและความแตกต่างของแหล่งสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อประสม ฐานข้อมูล เว็บไซต์ ชุดข้อมูล เสียง ภาพ และหนังสือเป็นต้น

1.2.4) สามารถจำแนกคุณค่าและความแตกต่างของแหล่งสารสนเทศที่มีศักยภาพเหล่านั้นได้ เช่น ความแตกต่างระหว่างแหล่งสารสนเทศที่ได้รับความนิยมและแหล่งสารสนเทศทางวิชาการได้ แยกความแตกต่างระหว่างแหล่งสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันและแหล่งข้อมูลที่เป็นประวัติศาสตร์ได้

1.2.5) สามารถแยกความแตกต่างของแหล่งสารสนเทศปฐมภูมิและแหล่งสารสนเทศทุติยภูมิ โดยตระหนักว่าแหล่งแต่ละชนิดใช้งานอย่างไร มีความสำคัญต่างกันอย่างไร

1.2.6) สามารถเข้าใจได้ว่าสารสนเทศที่เป็นข้อมูลดิบนั้นมาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ
ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

1.3) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถพิจารณาถึงราคา / ค่าใช้จ่ายในการหาสารสนเทศกับประโยชน์ที่จะได้รับโดยแสดงออกถึงลักษณะเหล่านี้

ผลลัพธ์ที่ได้

1.3.1) กำหนดแหล่งที่มีสารสนเทศที่ต้องการใช้และตัดสินใจขยายกระบวนการค้นหาสารสนเทศจากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่มีอยู่ เช่น การยืมระหว่างห้องสมุด การใช้แหล่งทรัพยากรจากที่อื่นนอกเหนือจากแหล่งที่เคยใช้ การใช้ภาพ วิดีโอ ข้อความหรือเสียงได้ สามารถกำหนดแหล่งที่มีสารสนเทศโดยตรงและใช้บริการอื่นที่เหมาะสมเพื่อให้ได้สารสนเทศที่ต้องการ

1.3.2) สามารถพิจารณาความเป็นไปได้ในการได้มาซึ่งสารสนเทศภาษาอื่นเพื่อรวบรวมสารสนเทศที่ต้องการเพิ่มเติมและสามารถเข้าใจบริบทของสารสนเทศได้

1.3.3) สามารถวางแผนและกำหนดระยะเวลาในการแสวงหาสารสนเทศที่ต้องการ

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

1.4) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถประเมินขอบเขตของสารสนเทศที่ต้องการใช้ได้

ผลลัพธ์ที่ได้

1.4.1) สามารถทบทวนว่าสารสนเทศที่มีอยู่ในเบื้องต้นสามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างชัดเจน หรือต้องการปรับปรุงใหม่

1.4.2) สามารถกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินใจใช้สารสนเทศหรือเลือกสารสนเทศ

มาตรฐานที่ 2 นักศึกษาเป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

2.1) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถเลือกวิธีการค้นหาอย่างมีหลักการ (Investigative methods) หรือเลือกระบบการค้นคืนสารสนเทศเพื่อใช้ในการเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างเหมาะสม

ผลลัพธ์ที่ได้

2.1.1) สามารถจำแนกวิธีการค้นหาสารสนเทศอย่างมีหลักการได้อย่างเหมาะสม เช่น ใช้วิธีการทดลองสาธิต การเลียนแบบ หรือลงภาคสนาม

2.1.2) สามารถสำรวจถึงผลดีและความเหมาะสมของวิธีการค้นหาสารสนเทศอย่างมีหลักการต่างๆ ได้

2.1.3) ศึกษาขอบเขต เนื้อหาและโครงสร้างของระบบการค้นคืนสารสนเทศได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงรูปแบบ เช่น วรรณคดี และสามารถใช้คำแนะนำการใช้ หรือเมนูช่วยเหลือบนอินเทอร์เน็ต ในการค้นหาสารสนเทศที่มีอยู่ในระบบ เข้าใจความแตกต่างระหว่างวรรณคดีกับฐานข้อมูลออนไลน์ ความแตกต่างระหว่างฐานข้อมูลเอกสารเต็มรูปแบบ (Full text) กับฐานข้อมูลบรรณานุกรม สามารถคัดเลือกเครื่องมือเพื่อค้นหาสารสนเทศที่ต้องการใช้ได้เหมาะสม

2.1.4) สามารถคัดเลือกแนวทางในการเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการจากวิธีการค้นหาสารสนเทศอย่างมีหลักการหรือใช้ระบบการค้นคืนสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

2.2) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถสร้างและออกแบบกลยุทธ์ในการสืบค้นสารสนเทศและดำเนินตามกลยุทธ์ที่ออกแบบไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลลัพธ์ที่ได้

2.2.1) สามารถพัฒนาวางแผนการวิจัยให้สอดคล้องกับวิธีการในการสำรวจสารสนเทศที่ต้องการอย่างเหมาะสม

2.2.2) กำหนดคำสำคัญ คำพ้องความหมายและคำที่สัมพันธ์กับสารสนเทศที่ต้องการ โดยสามารถกำหนดคำสำคัญหรือวลีที่เป็นตัวแทนของหัวข้อที่ศึกษาทั้งในแหล่งทั่วไป เช่น บัตรรายการ วรรณคดีวารสาร แหล่งออนไลน์ และแหล่งเฉพาะสาขาวิชา เป็นต้น การกำหนดคำศัพท์ที่ใช้เป็นทางเลือก เช่น คำต่างกันมีความหมายเหมือนกัน คำที่มีความหมายกว้างกว่าหรือแคบกว่า และวลีที่แทนหัวข้อที่ศึกษาได้

2.2.3) สามารถเลือกศัพท์เฉพาะที่ใช้ในสาขาวิชาหรือใช้ในแหล่งค้นคืนสารสนเทศ

2.2.4) กำหนดกลยุทธ์การค้นหาสารสนเทศ โดยใช้คำสั่งที่เหมาะสมกับระบบการค้นคืนสารสนเทศที่เลือกไว้ เช่น การค้นคืนโดยใช้เทคนิคตรรกบูลีน เทคนิคการตัดคำ การใช้คำใกล้เคียง

ในกรณีที่ใช้เครื่องมือช่วยค้น หรือใช้เครื่องมือที่อยู่ภายในแหล่งนั้นๆ เช่น ใช้ดรรรชนีสำหรับการค้นหา ในหนังสือ และสามารถบอกได้ว่าเมื่อใดควรค้นหาจากแหล่งข้อมูลใด เช่น ผู้แต่ง ชื่อเรื่อง หัวเรื่อง คำสำคัญได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2.2.5) นักกลยุทธ์การค้นหาไปใช้ในระบบการค้นคืนสารสนเทศต่างๆ โดยการใช้เครื่องมือช่วยค้นที่แตกต่างกัน ใช้คำสั่งต่างกัน และตัวปฏิบัติการค้นหาที่ต่างกัน ได้ โดยสามารถใช้คำแนะนำการใช้บนหน้าจอ (Help screen) เพื่อให้เข้าใจโครงสร้างการค้นหาและคำสั่งของระบบการค้นคืนสารสนเทศนั้นๆ มีความรู้ในการค้นหาขั้นพื้นฐานและขั้นสูง สามารถจำกัดและขยายผลการค้นได้ รวมทั้งใช้กลยุทธ์การค้นหาให้สอดคล้องกับสารสนเทศที่ต้องการใช้และแหล่งสารสนเทศที่ใช้

2.2.6) สามารถสืบค้นโดยเลือกใช้วิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสาขาวิชา

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

2.3) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถค้นคืนสารสนเทศทางออนไลน์หรือสารสนเทศที่เป็นผลงานของบุคคลนั้นๆ ทางออนไลน์โดยใช้วิธีการต่างๆเหล่านี้

ผลลัพธ์ที่ได้

2.3.1) สามารถใช้ระบบการสืบค้นที่หลากหลายเพื่อการค้นคืนสารสนเทศที่มีอยู่ในรูปแบบต่างกันได้

2.3.2) ใช้แผนการจัดหมวดหมู่หนังสือระบบต่างๆ เช่น เลขเรียกหนังสือ หรือดรรรชนี เพื่อค้นหาสารสนเทศในห้องสมุดหรือแหล่งวิทยาการต่างๆ ได้ โดยสามารถใช้เลขเรียกหนังสือหรือดรรรชนีในการระบุที่อยู่ของสารสนเทศในห้องสมุด

2.3.3) สามารถใช้บริการออนไลน์แบบพิเศษ (Specialized online) หรือบริการผู้ใช้ส่วนบุคคล (In personal services) ที่มีในสถาบันเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่ต้องการได้ เช่น บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการจัดส่งเอกสาร แหล่งข้อมูลชุมชน

2.3.4) สามารถใช้การสำรวจ การส่งจดหมาย การสัมภาษณ์ หรือรูปแบบอื่นของเครื่องมือสืบค้นเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศเบื้องต้นที่ต้องการได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

2.4) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถปรับปรุงกลยุทธ์การสืบค้นได้

ผลลัพธ์ที่ได้

2.4.1) ประเมินปริมาณ คุณภาพและผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นเพื่อเลือกระบบการค้นคืนสารสนเทศที่เหมาะสมหรือเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการสืบค้น

2.4.2) สามารถกำหนดปัญหาในการค้นคืนสารสนเทศและตัดสินใจปรับปรุงกลยุทธ์การสืบค้นใหม่ได้ ถ้าจำเป็น

2.4.3) สามารถเริ่มต้นสืบค้นใหม่อีกครั้งโดยใช้กลยุทธ์การสืบค้นที่ปรับปรุงใหม่ได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

2.5) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถคัดลอก บันทึก และจัดการสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศได้

ผลลัพธ์ที่ได้

2.5.1) สามารถเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการคัดลอกสารสนเทศที่ต้องการได้ เช่น ฟังก์ชันของโปรแกรมในการคัดลอก (Copy) และวาง (Paste) การถ่ายเอกสารการใช้สแกนเนอร์ การใช้อุปกรณ์สื่อสตัทพ์ได้

2.5.2) สามารถจัดระบบสารสนเทศที่รวบรวมมาได้

2.5.3) สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างแหล่งสารสนเทศแต่ละประเภท และเข้าใจถึงองค์ประกอบ และโครงสร้างของประโยคที่ถูกต้องในการอ้างอิงแหล่งสารสนเทศได้

2.5.4) สามารถจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกันไว้ใช้อ้างอิงในครั้งต่อไป

2.5.5) สามารถใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายในการจัดการสารสนเทศที่ได้รับการคัดเลือก และถูกจัดระบบไว้แล้วได้

มาตรฐานที่ 3 นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งที่มาอย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงสารสนเทศที่ได้รับการคัดเลือกไว้แล้วกับพื้นฐานความรู้เดิมที่ตนเองมีอยู่ได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

3.1) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถสรุปแนวคิดสำคัญที่ได้จากสารสนเทศที่รวบรวมผลลัพธ์ที่ได้

3.1.1) สามารถอ่านเอกสารและคัดเลือกประเด็นสำคัญได้

3.1.2) สามารถสรุปประเด็นสำคัญของเอกสารด้วยสำนวนของตนเองและเลือกใช้ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง

3.1.3) สามารถเลือกเนื้อหาที่กล่าวที่เหมาะสมเพื่อการคัดลอกมาอ้างอิงได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

3.2) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถกำหนดและประยุกต์ใช้เกณฑ์มาตรฐานในการประเมินสารสนเทศและแหล่งที่มาได้

ผลลัพธ์ที่ได้

3.2.1) สามารถตรวจสอบและเปรียบเทียบสารสนเทศจากแหล่งต่างๆได้เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง ความเที่ยงตรง ช่วงเวลาของสารสนเทศรวมถึงทัศนคติของสารสนเทศ

3.2.2) สามารถวิเคราะห์โครงสร้างและเหตุผลที่ใช้สนับสนุนข้อโต้แย้งหรือวิธีการ

ของสารสนเทศที่ตนเองมีได้

3.2.3) สามารถจำแนกความแตกต่างของสารสนเทศที่มีอคติ สารสนเทศที่ไม่น่าเชื่อถือ

3.2.4) ตระหนักถึงวัฒนธรรม รูปลักษณะทางกายภาพซึ่งเป็นบริบทของสารสนเทศที่สร้างขึ้นและเข้าใจถึงผลกระทบที่มีต่อการแปลความสารสนเทศได้ เช่น อธิบายได้ว่าอายุหรือเวลาของแหล่งสารสนเทศมีผลต่อคุณค่าของแหล่งสารสนเทศนั้น และอธิบายได้ว่าจุดมุ่งหมายในการผลิตสารสนเทศมีผลต่อการใช้ประโยชน์ของสารสนเทศนั้นอย่างไร บริบททางวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ ซึ่งอาจจะมีผลต่อความลำเอียงของสารสนเทศได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

3.3) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถสังเคราะห์ใจความสำคัญของสารสนเทศเพื่อสร้างแนวคิดสารสนเทศใหม่ได้

ผลลัพธ์ที่ได้

3.3.1) สามารถเข้าถึงใจความสัมพันธ์ของแนวคิดต่างๆในสารสนเทศและสามารถเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆเหล่านั้นกับความรู้ที่มีอยู่เดิมในการสร้างสารสนเทศใหม่ที่น่าเชื่อถือโดยมีข้อมูลอ้างอิงสนับสนุนที่เป็นประโยชน์

3.3.2) สามารถสังเคราะห์สารสนเทศในขั้นแรกได้และตั้งสมมติฐานได้ว่าควรจะศึกษาหรือหาสารสนเทศเพิ่มเติมหรือไม่

3.3.3) สามารถใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอื่นๆเช่น ตารางแผ่นข้อมูลฐานข้อมูล สื่อประสม อุปกรณ์โสตและทัศนวัสดุอื่นๆ ในการจับประเด็นแนวคิดและข้อเท็จจริงต่างๆ

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

3.4) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถเปรียบเทียบความรู้ใหม่กับความรู้ที่มีอยู่เดิมเพื่อไ้ทราบถึงคุณค่าที่เพิ่มขึ้นสิ่งที่ขัดแย้งกันและลักษณะเฉพาะอื่นๆของสารสนเทศได้ คือ สารสนเทศที่ได้นั้นได้เพิ่มเติมความรู้ที่มีอยู่หรือไม่ หรือสารสนเทศที่ได้นั้นขัดแย้งกับความรู้ที่มีอยู่เดิมหรือไม่

ผลลัพธ์ที่ได้

3.4.1) สามารถพิจารณาได้ว่าสารสนเทศที่ได้นั้นเพียงพอในการวิจัยหรือตอบสนองความต้องการสารสนเทศอื่นเพิ่มเติมหรือไม่

3.4.2) สามารถใช้เหตุผลในการคัดเลือกเกณฑ์ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ว่าสารสนเทศที่รวบรวมมาได้นั้นขัดแย้งกับสารสนเทศที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆหรือไม่

3.4.3) สามารถเขียนสรุปใจความสำคัญจากสารสนเทศที่รวบรวมมาได้

3.4.4) สามารถทดสอบทฤษฎีด้วยเทคนิคที่เหมาะสมของสาขาวิชานั้นๆ เช่น การสร้างสถานการณ์จำลอง การทดลอง เป็นต้น

3.4.5) สามารถตัดสินใจความถูกต้องของสารสนเทศได้โดยการตั้งคำถามถึงแหล่งที่มาของข้อมูล การจำกัดเครื่องมือหรือกลยุทธ์ที่ใช้ในการรวบรวมสารสนเทศเพื่อข้อสรุปที่เป็นเหตุเป็นผล

3.4.6) สามารถเชื่อมโยงสารสนเทศใหม่กับสารสนเทศเก่าหรือความรู้เก่าที่มีอยู่ได้

3.4.7) สามารถเลือกสารสนเทศที่มีเนื้อหาสนับสนุนหัวข้อหรือประเด็นที่กำลังค้นคว้า
ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

3.5) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถตัดสินใจที่จะเพิ่มหรือลดสารสนเทศได้
ผลลัพธ์ที่ได้

3.5.1) สามารถจับประเด็นสำคัญต่างๆที่พบจากสารสนเทศได้

3.5.2) สามารถตัดสินใจที่จะเพิ่มหรือลดประเด็นของสารสนเทศที่ต้องการได้
ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

3.6) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถทำความเข้าใจและตีความสารสนเทศเพื่อการอภิปรายกับบุคคลอื่น ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ปฏิบัติงานได้

ผลลัพธ์ที่ได้

3.6.1) สามารถมีส่วนร่วมในการอภิปรายในชั้นเรียนและการอภิปรายอื่นๆ

3.6.2) สามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการอภิปรายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น อีเมล บอร์ดรายงานข่าว (Bulletin board) และห้องสนทนา (Chat room) ได้

3.6.3) สามารถสอบถามทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เครื่องมือต่างๆได้ เช่น การสัมภาษณ์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และบริการจดหมายข่าว

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

3.7) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถตัดสินใจได้ว่าคำถามการค้นคว้านั้นต้องปรับเปลี่ยนใหม่หรือไม่

ผลลัพธ์ที่ได้

3.7.1) สามารถตัดสินใจได้ว่าสารสนเทศที่ได้มานั้นเพียงพอกับความต้องการหรือไม่หรือว่ายังต้องการสารสนเทศเพิ่มเติมจากที่อื่น

3.7.2) สามารถปรับปรุงกลยุทธ์การสืบค้นและเพิ่มเติมแนวคิดการสืบค้นที่จำเป็นเข้าไปใหม่ได้โดยการปรับปรุงคำศัพท์ที่ใช้ค้น

3.7.3) สามารถพิจารณาแหล่งค้นคว้าข้อมูลที่ใช้ในปัจจุบันและหาแหล่งค้นคว้าใหม่ได้โดยการตรวจสอบจากเชิงอรรถและบรรณานุกรมหรือเชื่อมโยงไปยังส่วนอื่นๆเพื่อค้นหาสารสนเทศอื่นเพิ่มเติมได้

มาตรฐานที่ 4 นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศในฐานะบุคคลหรือสมาชิกของกลุ่มสามารถใช้สารสนเทศในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

4.1) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถใช้สารสนเทศที่มีอยู่เดิมและสารสนเทศที่ได้มาใหม่ในการวางแผนและสร้างสารสนเทศชิ้นใหม่ได้

ผลลัพธ์ที่ได้

4.1.1) จัดการกับเนื้อหาในลักษณะที่สนับสนุนจุดประสงค์และรูปแบบของงานที่ต้องการ เช่น การทำโครงเรื่อง ทำฉบับร่าง แผ่นภาพ เป็นต้น

4.1.2) เชื่อมโยงความรู้และทักษะจากประสบการณ์เดิมในการวางแผนและสร้างสารสนเทศชิ้นใหม่

4.1.3) เชื่อมโยงสารสนเทศเดิมและสารสนเทศใหม่รวมถึงการคัดลอกข้อความหรือการถ่ายข้อความในลักษณะที่สนับสนุนตามวัตถุประสงค์ของผลงานใหม่

4.1.4) สามารถปรับเปลี่ยนข้อความ รูปภาพ และข้อมูลที่อยู่ในรูปดิจิทัลจากแหล่งข้อมูลเดิมให้อยู่ในรูปแบบใหม่ได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

4.2) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถทบทวนกระบวนการในการพัฒนาผลงานชิ้นใหม่

ผลลัพธ์ที่ได้

4.2.1) สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนหรือลำดับกิจกรรมของการผลิตสารสนเทศ ได้แก่ การค้นหาสารสนเทศ การประเมินสารสนเทศ และการสื่อสารสารสนเทศ

4.2.2) สามารถทบทวนถึงสาเหตุที่ทำให้ผลงานประสบผลสำเร็จ สาเหตุที่ทำให้ล้มเหลว และกลยุทธ์ที่เลือกใช้ได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

4.3) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถนำสารสนเทศที่ผลิตชิ้นใหม่ไปสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลลัพธ์ที่ได้

4.3.1) สามารถเลือกวิธีการหรือรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดในการเผยแพร่ผลงานแก่ผู้ใช้

4.3.2) สามารถใช้ประเภทของอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมในการผลิตผลงานที่ต้องการได้

4.3.3) สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เราต้องการสื่อสารข้อมูลเข้าด้วยกันได้

4.3.4) สามารถสื่อสารข้อมูลได้อย่างชัดเจนด้วยวิธีที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับที่เป็นเป้าหมาย

มาตรฐานที่ 5 นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศมีความเข้าใจในเรื่อง เศรษฐกิจ กฎหมาย และประเด็นของสังคมเกี่ยวกับการใช้และการเข้าถึงสารสนเทศ รวมถึงการใช้สารสนเทศอย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรมและกฎหมาย

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

5.1) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถมีความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม กฎหมายเกี่ยวกับสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ

ผลลัพธ์ที่ได้

5.1.1) สามารถจำแนกและอภิปรายเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว (Privacy) และการป้องกันสิทธิความปลอดภัย (Security) ในการใช้สารสนเทศที่เป็นสิ่งตีพิมพ์และสารสนเทศที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์

5.1.2) สามารถจำแนกและอภิปรายเกี่ยวกับสารสนเทศที่สามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

5.1.3) สามารถจำแนกและอภิปรายเกี่ยวกับสิทธิในการจำกัดการพูด (Censorship of speech) และสิทธิในการพูด (Freedom of speech) ได้

5.1.4) สามารถแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) และกฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์ (Copyright) และการใช้สารสนเทศอย่างถูกต้องตามลิขสิทธิ์ (Fair use of copyright materials) ได้

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

5.2) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบ นโยบายขององค์กร จรรยาบรรณ ในการเข้าถึงและใช้แหล่งข้อมูลสารสนเทศ

ผลลัพธ์ที่ได้

5.2.1) สามารถมีส่วนร่วมในการอภิปรายผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics discussions) โดยปฏิบัติตามกฎระเบียบ เช่น การมีมารยาทในการใช้อินเทอร์เน็ต (Netiquette)

5.2.2) สามารถเข้าใจวัตถุประสงค์ของการใช้รหัสผ่าน (Password) ที่ได้รับการอนุญาต และรหัสประจำตัว (ID) เพื่อเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศที่ต้องการ

5.2.3) สามารถยอมรับนโยบายของหน่วยงานที่เราใช้เป็นแหล่งเข้าถึงสารสนเทศ

5.2.4) สามารถใช้แหล่งสารสนเทศ อุปกรณ์ ระบบและเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ อย่างถูกต้อง

5.2.5) สามารถจัดหา จัดเก็บ และเผยแพร่ อักษร ข้อมูล รูปภาพ และเสียง อย่างถูกกฎหมาย

5.2.6) สามารถแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในการที่จะไม่คัดลอกผลงานของบุคคลอื่น โดยไม่ได้อ้างอิงหรือแอบอ้างคัดลอกผลงานของผู้อื่นเป็นของตนเอง

5.2.7) สามารถแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในเรื่องนโยบายและการวิจัยบุคคล (Human research)

ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

5.3) นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถใช้แหล่งสารสนเทศต่างๆในการนำเสนอผลงาน
ผลลัพธ์ที่ได้

5.3.1) สามารถเลือกรูปแบบของการเขียนบรรณานุกรมได้ และบรรณานุกรมนั้นมี
มาตรฐานสามารถนำมาใช้ได้อย่างสม่ำเสมอ

5.3.2) การเผยแพร่สารสนเทศนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของผลงานทั้งมีการอ้างอิง
ให้กับเจ้าของผลงานด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกมาตรฐานการรู้สารสนเทศของสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัย
และวิจัยแห่งสหรัฐอเมริกา (ACRL, 2000) ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานหลัก 5 มาตรฐาน และมีตัวชี้วัด
ความสำเร็จ 22 ตัว ในการใช้สำหรับประเมินระดับการรู้สารสนเทศขั้นพื้นฐานกับนักศึกษาระดับ
ปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เนื่องจากมีความละเอียดครอบคลุม
ในหลักการรู้สารสนเทศและมีความสอดคล้องกับเนื้อหาการสอนการรู้สารสนเทศของนักศึกษาใน
ระดับอุดมศึกษาที่ต้องมีคุณลักษณะการรู้สารสนเทศตามมาตรฐานดังกล่าวด้วย

3. การสังเคราะห์มาตรฐานการรู้สารสนเทศของสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิจัยแห่ง สหรัฐอเมริกา

จากการพิจารณามาตรฐานการรู้สารสนเทศของสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิจัยแห่ง
สหรัฐอเมริกา (ACRL, 2000) ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานหลัก 5 มาตรฐาน และมีตัวชี้วัดความสำเร็จ 22
ตัว ผู้วิจัยขอสรุปการรู้สารสนเทศโดยรวมที่ทำให้เกิดภาพการวัดการรู้สารสนเทศที่ชัดเจน ครอบคลุม
เนื้อหาเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการวัดการรู้สารสนเทศ เป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ (ปกาศา
เจียวัก, 2547 : 37)

ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศ ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 และมาตรฐานที่ 2

มาตรฐานที่ 1 คือ นักศึกษาเป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถกำหนดชนิดและขอบเขตของ
สารสนเทศที่ตนเองต้องการได้

มาตรฐานที่ 2 คือ นักศึกษาเป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการอย่าง
มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การพิจารณาโดยรวมจากผลลัพธ์ที่ได้จากทั้งสองมาตรฐาน คือ ประเด็นของความสามารถ
กำหนดขอบเขตสารสนเทศ กำหนดกลยุทธ์การค้นหาสารสนเทศที่ต้องการ การดำเนินการค้นหา
สารสนเทศ สามารถค้นหาสารสนเทศที่เป็นเอกสารฉบับเต็มรูปจากแหล่งอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ รวมทั้งมี

ความสามารถในการเข้าถึงโดยใช้เทคโนโลยีทรัพยากรสารสนเทศ หรือบริการต่างๆ ได้ ส่งผลให้นักศึกษามีความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ความสามารถในการใช้สารสนเทศ ได้แก่ มาตรฐานที่ 4 และมาตรฐานที่ 5

มาตรฐานที่ 4 คือ นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศในฐานะบุคคลหรือสมาชิกของกลุ่มสามารถใช้สารสนเทศในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานที่ 5 นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศมีความเข้าใจในเรื่อง เศรษฐกิจ กฎหมาย และประเด็นของสังคมเกี่ยวกับการใช้สารสนเทศอย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรมและกฎหมาย

การพิจารณาโดยรวมจากผลลัพธ์ที่ได้จากทั้งสองมาตรฐาน ความสามารถในการเลือกรูปแบบการอ้างอิงสารสนเทศได้เหมาะสม ความสามารถในการประยุกต์สารสนเทศเพื่อนำมาใช้ในการเสนอผลงาน และเข้าใจในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ และการใช้งานสารสนเทศโดยชอบธรรม

3) ความสามารถในการประเมินสารสนเทศ ได้แก่ มาตรฐานที่ 3

มาตรฐานที่ 3 คือ นักศึกษาที่เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งที่มาอย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงสารสนเทศที่ได้รับการคัดเลือกไว้แล้วกับพื้นฐานความรู้เดิมที่ตนเองมีอยู่ได้

การพิจารณาโดยรวมจากผลลัพธ์ที่ได้จากมาตรฐานนี้ ประเด็นสำคัญคือความสามารถในการจัดระบบสารสนเทศที่ค้นมาได้ สามารถวิเคราะห์ จัดการ จัดหมวดหมู่ ประเมิน ตรวจสอบ ทดสอบคัด ทอน จัดกลุ่ม ตีความ คัดเลือก และการสังเคราะห์ ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนมาได้

จากมาตรฐานการรู้สารสนเทศของสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิจัยแห่งสหรัฐอเมริกา (ACRL, 2000) ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานหลัก 5 มาตรฐาน และมีตัวชี้วัดความสำเร็จ 22 ตัว สรุปได้ว่า นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรมีความสามารถด้านการรู้สารสนเทศในขอบเขตดังนี้

1. นักศึกษาสามารถกำหนดสารสนเทศที่ต้องการโดยสังเกตจาก การร่วมอภิปรายกลุ่ม

ความสามารถในการกำหนดหัวข้อการศึกษาวิจัย การสำรวจแหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการได้ รวมทั้งระบุประเภทและรูปแบบของแหล่งสารสนเทศที่ต้องการได้โดยสังเกตจากการรู้วงจรสารสนเทศ รู้จักการจัดหมวดหมู่สารสนเทศ รู้คุณค่าและความแตกต่างของแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ บอกวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแหล่งทรัพยากรสารสนเทศได้

2. นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ เลือกวิธีการที่

เหมาะสมสำหรับการเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการ กำหนดกลยุทธ์ในการสืบค้นได้ มีวิธีการที่หลากหลายในการค้นคืนสารสนเทศแบบออนไลน์ พร้อมทั้งสรุปย่อ บันทึกสารสนเทศที่ค้นคืนได้

3. นักศึกษาสามารถประเมินผลสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศมาประยุกต์กับความรู้เดิมได้ โดยสรุปสาระสำคัญของสารสนเทศที่รวบรวมได้ เลือกเกณฑ์ในการนำมาประเมินสารสนเทศได้พร้อมทั้งสามารถตัดสินใจได้ว่าสารสนเทศที่รวบรวมได้ตรงกับความต้องการหรือไม่

4. นักศึกษาสามารถใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพโดยการนำสารสนเทศที่รวบรวมได้มาสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการใช้สารสนเทศที่ได้มา

5. นักศึกษาเข้าใจบริบททางสังคม ภูมิศาสตร์ของสารสนเทศและใช้สารสนเทศอย่างมีจริยธรรม และถูกกฎหมายคือ นักศึกษาต้องมีความเข้าใจจริยธรรมการใช้สารสนเทศ เข้าใจประเด็นเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยในการเข้าถึงสารสนเทศประเภทฟรี เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ การรู้สารสนเทศได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการค้นคว้าของนักศึกษา ดังนั้นนักศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงมีความรู้ในเรื่องดังกล่าวเพื่อการใช้สารสนเทศที่มีอยู่อย่างมีคุณค่าและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

การรู้สารสนเทศ

1. ความหมายของการรู้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศเป็นคำที่รู้จักและกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Information literacy” ซึ่งยังไม่มีคำบัญญัติเป็นภาษาไทยอย่างเป็นทางการจึงมีผู้ใช้คำภาษาไทยแตกต่างกันออกไป เช่น ความรู้สารสนเทศ การรู้เท่าทันสารสนเทศ ความรอบรู้สารสนเทศ การรู้สารสนเทศ ความสามารถทางสารสนเทศ อีกทั้งนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้นิยาม การรู้สารสนเทศ ไว้อย่างหลากหลายอีกด้วยในต่างประเทศได้มีผู้ให้นิยามการรู้สารสนเทศดังนี้

Breivik และ Gee (1989) ผู้เชี่ยวชาญทางการรู้สารสนเทศ กล่าวว่า การรู้สารสนเทศเป็นความสามารถในการเข้าถึงและประเมินสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นการผสมผสานทักษะการค้นคว้าและประเมินสารสนเทศ มีความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและแหล่งสารสนเทศมีอิสระในการตัดสินใจเลือก มีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่นเดียวกับ Doyle (1992) ที่ให้ความหมายของการรู้สารสนเทศไว้ว่าเป็นความสามารถในการเข้าถึง ประเมิน และใช้สารสนเทศจากแหล่งต่างๆที่หลากหลาย สามารถตั้งคำถามพื้นฐานเกี่ยวกับสารสนเทศที่ต้องการ กำหนดแหล่งสารสนเทศที่มีประโยชน์ พัฒนาวិธีการสืบค้นเข้าถึงแหล่งสารสนเทศทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และเทคโนโลยีอื่นๆ ประเมินสารสนเทศจัดการสารสนเทศเพื่อนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ ซึ่ง Kuhlthau (1989) ยังได้กล่าวถึงการรู้สารสนเทศไว้ถือว่าเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกับการรู้หนังสือซึ่ง

เกี่ยวข้องกับความสามารถในการอ่าน และการใช้สารสนเทศที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความต้องการสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ รู้ความต้องการสารสนเทศสามารถจัดการสารสนเทศที่มีมากมายโดยคอมพิวเตอร์หรือสื่ออื่นๆและเพื่อที่จะเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการใช้ทักษะความรู้ใหม่ Bruce (1995) กล่าวว่า การรู้สารสนเทศ คือ ความสามารถที่จะกำหนดความต้องการสารสนเทศ การประเมินสารสนเทศ การจัดการสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศต่างๆเพื่อการแก้ปัญหาการตัดสินใจและการศึกษาวิจัย

ต่อมาสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (ALA, 1989) ได้ให้คำจำกัดความการรู้สารสนเทศว่าหมายถึง ความรู้ความสามารถในการเรียนว่าจะสามารถเรียนรู้ได้อย่างไร (To learn how to learn) โดยกำหนดมาตรฐานการรู้สารสนเทศไว้ 7 ประการ คือ การกำหนดความต้องการสารสนเทศ การใช้กลยุทธ์การค้นหา การกำหนดแหล่งที่มีทรัพยากร การประเมินและทำความเข้าใจสารสนเทศ การตีความสารสนเทศ การสื่อสารสารสนเทศ และการประเมินผลผลิตจากสารสนเทศ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิจัย (ACRL, 2000) อธิบายว่าการรู้สารสนเทศหมายถึงกลุ่มของทักษะที่เป็นความสามารถเฉพาะที่จะวิเคราะห์ได้ว่าเมื่อใดต้องการสารสนเทศ มีความสามารถในการกำหนดแหล่งประเมินและใช้สารสนเทศที่ต้องการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งรวมถึงยุคสมัยที่เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงและทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนสภาห้องสมุดมหาวิทยาลัยออสเตรเลีย (CAUL, 2001) กล่าวว่า การรู้สารสนเทศคือ การเข้าใจ และกำหนดความสามารถในการที่จะรับรู้ว่าจะเมื่อไรที่จะต้องใช้สารสนเทศ รวมถึงความสามารถที่จะกำหนด ประเมินและใช้สารสนเทศ ได้ตรงกับความต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ

ในประเทศไทยได้มีผู้ให้ความหมายของการรู้สารสนเทศไว้ดังนี้

สุจิน บุตรดีสุวรรณ (2546) กล่าวว่า การรู้สารสนเทศ หมายถึงทักษะความรู้ความสามารถของบุคคลที่จะบอกได้ว่าต้องการสารสนเทศอะไร สามารถค้นหา ประเมิน และใช้สารสนเทศที่ได้มาอย่างมีประสิทธิภาพและ สมาน ลอยฟ้า (2545) กล่าวว่า การรู้สารสนเทศเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านสารสนเทศ โดยเป็นกระบวนการทางปัญญาเพื่อสร้างความเข้าใจในความต้องการสารสนเทศ การค้นหา การประเมิน การใช้สารสนเทศและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพการรู้สารสนเทศยังจำเป็นต้องอาศัยทักษะต่างๆ อีกเช่น ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ ทักษะการเรียนรู้และทักษะอื่นๆอีกด้วย

สรรรถศิริ ชูเลิศศิยะวงศ์ (2543) กล่าวว่า การรู้สารสนเทศ คือ การทำให้ผู้ใช้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องมวลความรู้หรือแหล่งสารสนเทศที่เกิดขึ้นและมีอยู่ ในยุคสารสนเทศนี้สอนให้ผู้ใช้รู้ว่าสารสนเทศคืออะไร มีกี่ประเภท แต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร อะไรคือตัวแหล่งสารสนเทศ อะไรคือเครื่องมือที่ใช้ในการเข้าถึงสารสนเทศ สามารถเข้าถึงและประเมินค่าสารสนเทศที่ได้รับรวมทั้งสามารถใช้สารสนเทศที่ต้องการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศิริพร สุวรรณะ (2542) ให้ความหมายของคำว่า การรู้สารสนเทศว่า หมายถึง ความสามารถในการเข้าถึงและเข้าใจสารสนเทศที่มีอยู่ในแหล่งต่างๆ อย่างหลากหลายมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ ประการแรก ตระหนักว่าตนเองมีความต้องการหรือมีความจำเป็นต้องใช้สารสนเทศสามารถกำหนดและวิเคราะห์ความต้องการสารสนเทศของตนเองได้อย่างชัดเจนตลอดจนสามารถระบุได้ว่าต้องใช้วิธีการอย่างไรในการค้นคว้าให้ได้สารสนเทศที่ต้องการ ประการที่สองได้แก่ ทักษะในการแสวงหาคำตอบสำหรับสารสนเทศที่ค้นคว้า

ประภาส พาวินันท์ (2542) ให้ความหมายการรู้สารสนเทศไว้ว่า หมายถึง วิธีการเรียนรู้ว่าสารสนเทศมีความสำคัญอย่างไร รู้วิธีการจัดระบบการจัดเก็บ การค้นหา การประเมินค่าและรู้วิธีการใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเพื่อการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ด้วยตนเอง นอกจากนี้ รังสรรค์ สุกันทา (2543) ได้กล่าวว่า การรู้สารสนเทศคือ ความสามารถในการรู้เกี่ยวกับสารสนเทศที่จะใช้ประโยชน์ ความสามารถในการรู้ว่าจะไปหาสารสนเทศได้ที่ไหน ความสามารถในการค้นคืนสารสนเทศ ความสามารถในการแปลความหมาย การจัดระเบียบ และการสังเคราะห์สารสนเทศ ความสามารถในการใช้ประโยชน์และสื่อสารสนเทศ

จากนิยามของการรู้สารสนเทศข้างต้น สรุปได้ว่า การรู้สารสนเทศ หมายถึง ความสามารถที่ใช้ในการแสวงหาสารสนเทศ ได้แก่ ความสามารถในการกำหนดสารสนเทศที่ต้องการใช้ สามารถเข้าถึงสารสนเทศโดยใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างหลากหลายได้ สามารถประเมินสารสนเทศที่ค้นมาได้ และนำสารสนเทศที่ได้ไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

2. ประวัติความเป็นมาของการรู้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศ มีวิวัฒนาการมาจากการรู้หนังสือ ประชาชนที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้รู้หนังสือจะต้องเป็นผู้ที่สามารถอ่านออกเขียนได้ อย่างไรก็ตามเมื่อมีการตรวจสอบประวัติของการรู้หนังสือพบว่าเริ่มจากประเทศสหรัฐอเมริกา นั่นคือ ก่อนที่จะมีข้อมูลการทำสำมะโนประชากรสิ่งที่สามารถบ่งชี้ได้ว่าประชาชนที่เป็นผู้รู้หนังสือ คือคนที่มีความสามารถในการเซ็นชื่อได้ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 เมื่อมีการทำสำมะโนประชากรอีกครั้ง ในปี ค.ศ. 1951 สิ่งที่แสดงถึงการรู้หนังสือในขณะนั้นคือความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของประชาชน ในปี ค.ศ. 1952 สิ่งที่ดีขึ้นได้ว่าเป็นผู้รู้หนังสือคือการสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1981 ได้มีการเพิ่มมาตรฐานการรู้หนังสือให้สูงขึ้นคือ ต้องผ่านการทดสอบการรู้หนังสือเพื่อให้ความเข้าใจในเนื้อหาและการใช้ภาษา ตลอดจนความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศด้วยและได้มีการทดลองใช้ทฤษฎีใหม่ๆ เพื่อทดสอบการรู้หนังสือซึ่งมีหลักเกณฑ์ คือการสอบข้อเขียน การสอบปากเปล่า การอ่านออกเสียง การอ่านในใจ ผู้เชี่ยวชาญการรู้หนังสือได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับแนวคิดหลักของการรู้หนังสือว่า หมายถึง ทักษะการติดต่อสื่อสาร ซึ่งช่วยให้บุคคลรู้จักหน้าที่ มีวุฒิภาวะ มีศักยภาพในตนเอง ลักษณะการรู้

หนังสือได้ขยายออกไปโดยเริ่มจากความสามารถในการเขียนอักษรด้วยลายมือ หรือเขียนตามคำบอก ความสามารถในการใช้ภาษา มีทักษะความสามารถในการลำดับความคิดและมีเหตุผล ต่อมาจึงได้ขยาย ความหมายของการรู้หนังสือเพิ่มเติมคือจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ การรู้หนังสือนั้นต้องแสดงออกให้เห็นเด่นชัดในเรื่องคุณค่าต่อสังคม และต่อตนเองมีความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศเมื่อเข้าสู่ยุคสารสนเทศท่วมทับ (Breivik and Gee, 1989 : 24 อ้างถึงใน ปภาดา เจียวก๊ก, 2547 : 5) ในทศวรรษที่ 1990 ถึงปัจจุบัน การรู้สารสนเทศเข้ามามี บทบาทเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากห้องสมุดและสถาบันการศึกษารวมถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบ ด้านการศึกษาของประเทศได้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ การรู้ สารสนเทศทำให้ประชาชนในประเทศสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

ในปี ค.ศ. 1990 องค์กรการรู้สารสนเทศแห่งชาติ (The National Forum on Information Literacy : NFIL, 1990) ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยความร่วมมือจากหน่วยงาน ด้านการศึกษา องค์กรธุรกิจและหน่วยงานรัฐบาล ภายในประเทศกว่า 75 แห่ง ซึ่งมีบทบาทในการ สนับสนุนและกระตุ้นให้ตระหนักถึงความสำคัญของการรู้สารสนเทศ ให้เกิดขึ้นทั้งภายในและ ภายนอกประเทศ ในยุคนี้ยังมีการจัดทำมาตรฐานการรู้สารสนเทศขึ้น เพื่อเป็นคู่มือและเครื่องมือชี้วัด ประสิทธิภาพความสำเร็จของการรู้สารสนเทศของประชาชนในประเทศด้วย ในปี ค.ศ. 1998 สมาคม ห้องสมุดโรงเรียนแห่งอเมริกัน (AASL, 1998) และ สมาคมการศึกษาการสื่อสารและเทคโนโลยี (The Association of Education Communication and Technology : AECT, 1998) ได้ตีพิมพ์คู่มือ Information Power : Information Literacy Standards for Student Learning ซึ่งเป็นมาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับ ผู้เรียนระดับ โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และในปี ค.ศ. 2000 สมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัย และวิจัย (ACRL, 2000) ได้ตีพิมพ์ มาตรฐานความสามารถด้านการรู้สารสนเทศสำหรับนักศึกษา ระดับอุดมศึกษา (Information Literacy Competency Standard for Higher Education) เพื่อใช้เป็น มาตรฐานสากลสำหรับการรู้สารสนเทศ ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาเพื่อใช้ภายในประเทศและเผยแพร่ ในต่างประเทศซึ่งมาตรฐานนี้ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆมากมาย ในปี ค.ศ.2000 ACRL (2000) ได้ เผยแพร่คู่มือ Objective for Information Literacy Instruction : A Model Statement for Academic Librarians เพื่อให้บรรณารักษ์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสอนการรู้สารสนเทศในระดับอุดมศึกษาใน การที่จะใช้เป็นคู่มือจัดการเรียนการสอนและจัดบริการสอนการรู้สารสนเทศแก่นักเรียน นักศึกษาใน ระดับอุดมศึกษาได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

3. ทักษะการรู้สารสนเทศและลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ

3.1 ทักษะการรู้สารสนเทศ

ทักษะการเรียนรู้สารสนเทศเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากการสอนการใช้ห้องสมุด แต่ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้การสอนการใช้ห้องสมุดเพียงอย่างเดียวไม่อาจตอบสนองความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้ ทักษะการเรียนรู้สารสนเทศจึงมีขอบเขตความหมายครอบคลุมมากกว่า การสอนการใช้ห้องสมุดแบบดั้งเดิมหรือทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ (ทรงพันธ์ เจิมประยงค์, 2547 : 17) ทักษะการรู้สารสนเทศ (Information literacy skills) จึงหมายถึง ความสามารถในการรู้ว่าเมื่อไรต้องการสารสนเทศ สามารถจำแนกสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการได้ สามารถกำหนด ประเมิน และใช้สารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นผลมาจากการเข้าสู่ยุคสารสนเทศ (Information age) ซึ่งทักษะการรู้สารสนเทศนี้เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้และมีความจำเป็นที่จะรับสารสนเทศที่มีคุณภาพ (Information Literacy Competency Standard for Higher Education, 2000 : 2)

Eisenberg และ Johnson (2002) ได้เสนอแนวคิดทักษะหลัก 6 ประการทักษะการรู้ (Big six skills) ซึ่งเป็นทักษะการรู้สารสนเทศเพื่อการแก้ปัญหาประกอบด้วยทักษะของการรู้สารสนเทศที่ผู้เรียนควรรู้ แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ได้ 6 ทักษะดังนี้คือ

ทักษะที่ 1 การกำหนดความต้องการสารสนเทศ (Task definition) เป็นขั้นตอนสำคัญที่มักเป็นปัญหาหลักสำหรับนักศึกษาที่ไม่เข้าใจในสิ่งที่ตนเองต้องทำโดยการกำหนดปัญหาและระบุสารสนเทศที่ต้องการ ดังนั้นจำเป็นจะต้องให้เขาพิจารณาว่าต้องการจะทำอะไร ควรทำออกมาในรูปแบบใด และข้อมูลอะไรที่จะนำมาใช้ เช่น รูปภาพ ข้อมูลทางสถิติ ความคิดเห็น รวมทั้งต้องรู้ว่าต้องการข้อมูลมากเพียงใดจึงจะเพียงพอต่อความต้องการ

ทักษะที่ 2 การใช้กลยุทธ์ในการสืบค้นสารสนเทศ (Information seeking strategies) เป็นขั้นตอนระดมความคิดเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่เป็นไปได้ทั้งหมดและเลือกแหล่งข้อมูลที่ดีที่สุด โดยการระดมความคิดเพื่อสรรหาแหล่งข้อมูลที่เป็นไปได้ เลือกสรรข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสารสนเทศที่ต้องการมากที่สุด

ทักษะที่ 3 การกำหนดแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ (Location and access) จุดมุ่งหมายของขั้นตอนนี้คือการเข้าถึงและสามารถค้นคืนแหล่งข้อมูลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่นักศึกษาเลือกไว้เองได้ พร้อมทั้งนำข้อมูลสารสนเทศออกมาจากแหล่งสารสนเทศนั้นได้ สำหรับการค้นคืนสารสนเทศสามารถทำได้หลายวิธี เช่น สืบค้นจากหนังสือพิมพ์ วารสาร วิกิพีเดีย อินเทอร์เน็ต

ทักษะที่ 4 การใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ (Use of information) เป็นขั้นตอนการพิจารณาสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศและกลั่นกรองคัดเลือกสารสนเทศให้มีความสัมพันธ์กัน นักศึกษานำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการค้นคว้ามาอ่าน ฟัง ทบทวนทำความเข้าใจ และตัดสินใจว่า

ข้อมูลสารสนเทศใดมีความสำคัญที่จะนำมาใช้ประโยชน์ตามที่ต้องการได้ และการพิจารณาคัดเลือกข้อมูลสารสนเทศที่สำคัญเหล่านั้นออกมาซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่ยากและใช้เวลาค่อนข้างมาก

ทักษะที่ 5 การสังเคราะห์สารสนเทศ (Synthesis) เป็นการรวบรวมนำสารสนเทศที่ได้ทั้งหมดจากแหล่งสารสนเทศที่หลากหลายมาเรียบเรียงใหม่ในรูปแบบและภาษาของตนเองและนำเสนอออกมาโดยใช้รูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายพร้อมทั้งสื่อสารความคิดที่มีออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ

ทักษะที่ 6 การประเมินสารสนเทศ (Evaluation) เป็นการประเมินประสิทธิภาพของสารสนเทศที่ค้นคืนได้โดยผู้ที่ค้นคืนสารสนเทศต้องเป็นผู้ประเมินเองว่าสารสนเทศนั้นตรงกับความต้องการหรือไม่

แนวคิดทักษะหลัก 6 ประการ (Big six skills) นี้เป็นข้อมูลเพื่อนำไปแก้ปัญหา ตัดสินใจหรือคัดเลือกสารสนเทศที่ต้องการให้สำเร็จ

จากทักษะการรู้สารสนเทศข้างต้นสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจในการเลือกสารสนเทศ การค้นหาสารสนเทศ การประเมินสารสนเทศและการใช้สารสนเทศ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยทักษะต่างๆดังนี้ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และทักษะในการเรียนรู้ต่างๆ อีกด้วยเพื่อการค้นหาสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ

3.2 ลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ

เป้าหมายของการรู้สารสนเทศคือ การสร้างบุคคลให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learner) ซึ่งหมายถึง การเป็นผู้ที่สามารถค้นหา ประเมิน และใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจ กล่าวคือ บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้รู้สารสนเทศหมายถึง บุคคลที่รู้ว่าจะเรียนรู้ได้อย่างไร (People who have learned how to learn) ซึ่งผู้ที่รู้วิธีการเรียนรู้ก็เพราะตัวเองรู้ว่าความรู้มีการจัดระบบอย่างไร รู้ว่าจะค้นหาสารสนเทศได้อย่างไร และรู้ว่าจะใช้สารสนเทศอย่างไร บุคคลดังกล่าวคือ ผู้ที่มีการเตรียมตัวเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเนื่องจากเป็นบุคคลที่สามารถค้นหาสารสนเทศที่ต้องการอยู่เสมอเพื่อการทำงานหรือการตัดสินใจในสิ่งที่เกิดขึ้น (สมาน ลอยฟ้า, 2545 : 27)

Doyle (1992) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ ไว้ในสรุปรายงานการประชุมแห่งชาติว่าด้วยเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศว่า คือผู้ที่

- 1) ตระหนักรู้ว่าสารสนเทศที่ถูกต้องและสมบูรณ์เป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจที่

ชาญฉลาด

- 2) ตระหนักว่าเมื่อใดที่จะต้องใช้สารสนเทศ
- 3) กำหนดปัญหาและคำถามจากความต้องการสารสนเทศของตนเองได้
- 4) สามารถกำหนดแหล่งสารสนเทศได้
- 5) พัฒนากลยุทธ์การสืบค้นสารสนเทศ
- 6) มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศเกี่ยวกับศักยภาพของแต่ละแหล่งในการตอบปัญหา

7) สามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศได้ เช่น แหล่งสารสนเทศทางคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีอื่นๆ

8) ประเมินคุณค่าสารสนเทศได้

9) บูรณาการสารสนเทศที่ได้จากการค้นคว้าเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ได้

10) ใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจและการแก้ปัญหาได้

นอกจากนี้สมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิจัย (2000) ได้กำหนดลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ (Information literate individual) ไว้ในมาตรฐานองค์ประกอบการรู้สารสนเทศสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาปี ค.ศ.2000 ไว้ดังนี้

1) สามารถกำหนดขอบเขตสารสนเทศที่ตนเองต้องการ

2) สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3) สามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ

4) สามารถใช้สารสนเทศในการแก้ปัญหาเฉพาะด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) สามารถเข้าใจในเรื่องของธุรกิจ กฎหมายและสังคมแวดล้อมในการใช้สารสนเทศ

รวมถึงการเข้าถึงและใช้สารสนเทศอย่างถูกหลักจริยธรรมและตามหลักกฎหมาย

จากลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งออสเตรเลีย (2001) ได้กำหนดลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ ไว้ดังนี้

1) ผู้ที่ตระหนักรู้ความต้องการสารสนเทศ

2) ผู้ที่กำหนดขอบเขตสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้

3) ผู้ที่เข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ผู้ที่ประเมินสารสนเทศและแหล่งข้อมูลได้

5) ผู้ที่รวบรวมสารสนเทศที่ได้รับการคัดเลือกแล้วให้เกิดความรู้ใหม่

6) ผู้ที่ใช้สารสนเทศเพื่อการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) ผู้ที่เข้าใจเกี่ยวกับ กฎหมาย สังคมและวัฒนธรรมในการใช้สารสนเทศ

8) ผู้ที่เข้าถึงและใช้สารสนเทศอย่างถูกหลักจริยธรรมและถูกหลักกฎหมาย

9) ผู้ที่จัดหมวดหมู่สารสนเทศ จัดเก็บสารสนเทศปรับปรุงสารสนเทศที่มีอยู่ และรวมถึงสารสนเทศที่เกิดขึ้นมาใหม่

10) ผู้ที่ตระหนักว่าการรู้สารสนเทศ คือ พื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังนั้น คุณลักษณะของผู้ที่จะถือว่าเป็นผู้รู้สารสนเทศนั้น สามารถประมวลเป็นภาพรวมและสรุปได้ดังนี้ (สมาน ลอยฟ้า, 2544)

1) ตระหนักรู้ว่าสารสนเทศที่ถูกต้องและสมบูรณ์เป็นพื้นฐานของการตัดสินใจที่ใช้ปัญญา

2) ตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศ

- 3) เข้าใจว่าความรู้มีการจัดระบบอย่างไร
- 4) เป็นผู้ที่มีความต้องการสารสนเทศของตน
- 5) สามารถกำหนดขอบเขตสารสนเทศที่ตนต้องการได้
- 6) สร้างคำถามต่างๆขึ้นบนความต้องการสารสนเทศ
- 7) ระบุแหล่งสารสนเทศได้
- 8) มีทักษะด้านคอมพิวเตอร์และทักษะห้องสมุด
- 9) สามารถจัดการกับเครื่องมือทางเทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงสารสนเทศและเพื่อการสื่อสาร
- 10) มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนในการแก้ปัญหา เป็นนักแก้ปัญหาที่ดี
- 11) สามารถปฏิบัติการได้อย่างเหมาะสมทั้งสถานการณ์ที่มีคำตอบและสถานการณ์ที่

ไม่มีคำตอบ

- 12) เป็นผู้ที่สามารถหาคำตอบได้ด้วยตนเอง
- 13) สามารถพัฒนากลยุทธ์การสืบค้นข้อมูลที่ประสบความสำเร็จ
- 14) เข้าถึงแหล่งสารสนเทศต่างๆ ที่อยู่บนพื้นฐานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอื่นๆ
- 15) เข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 16) ประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศอย่างพินิจพิเคราะห์
- 17) จัดการและประมวลผลสารสนเทศเพื่อนำไปประยุกต์ใช้
- 18) บูรณาการสารสนเทศใหม่ที่เลือกสรรแล้วเข้ากับองค์ความรู้เดิมของตน
- 19) ใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เฉพาะและใช้

สารสนเทศอย่างมีจริยธรรมและถูกกฎหมาย

- 20) ใช้สารสนเทศได้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์
- 21) เข้าใจปัญหาต่างๆที่ร่ายล้อมสารสนเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคม
- 22) มีมาตรฐานการทำงานสูงและสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ
- 23) เป็นผู้ที่จะเรียนรู้ได้อย่างไร
- 24) สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงและสามารถทำงานได้โดยอิสระหรือทำงาน

เป็นกลุ่มได้

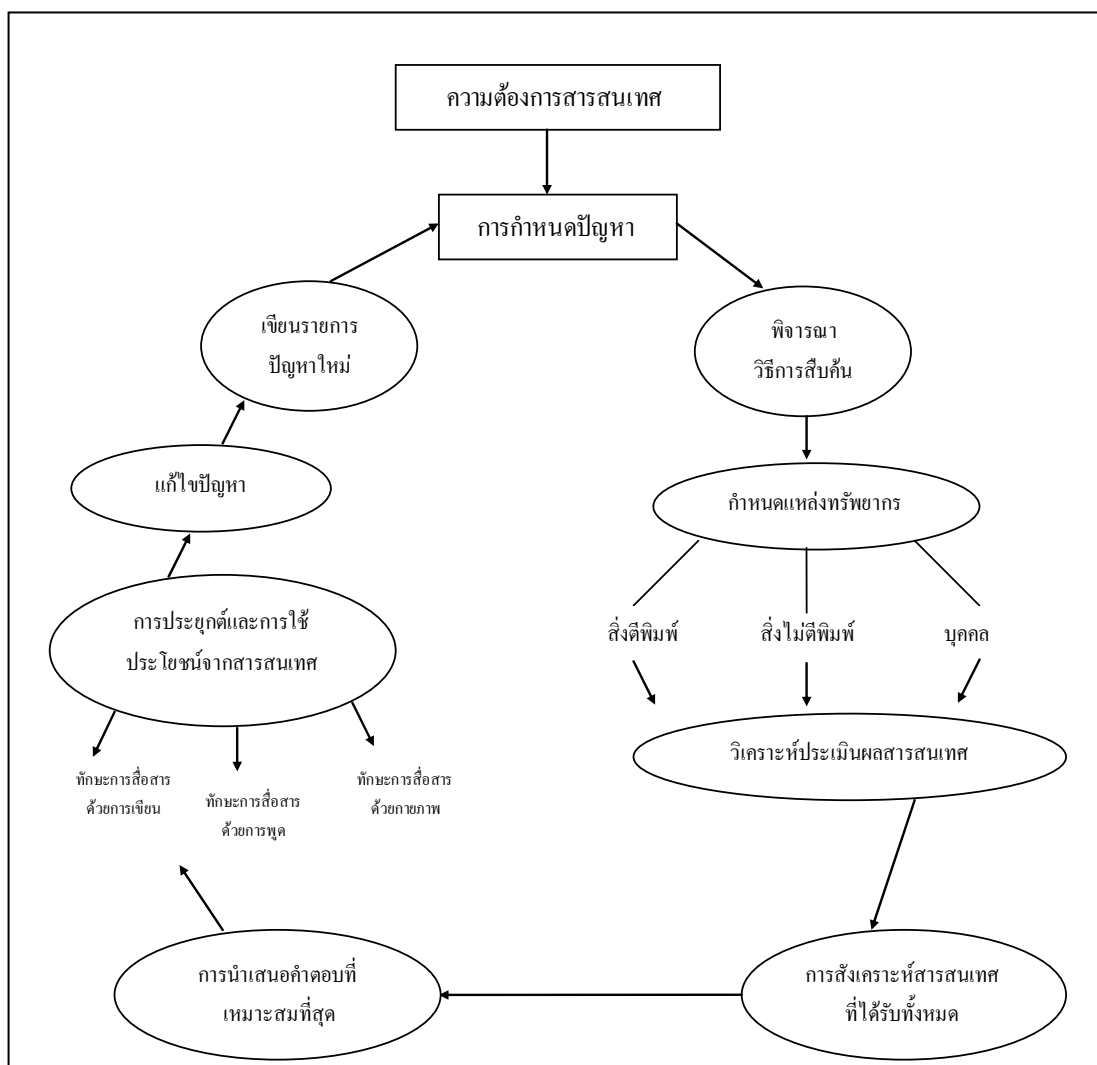
จากลักษณะของผู้รู้สารสนเทศข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า คือบุคคลที่รู้ว่าจะค้นหาสารสนเทศได้อย่างไร จะได้สารสนเทศจากที่ไหน สามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศอย่างมีวิจรรย์ญาณ สามารถวิเคราะห์เนื้อหาสารสนเทศได้ สามารถใช้สื่อสารสนเทศได้อย่างเหมาะสม และเข้าใจถึงการใช้สารสนเทศที่ได้มาอย่างถูกกฎหมาย การเป็นผู้รู้สารสนเทศถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการอยู่รอดในอนาคตเนื่องจากผู้รู้สารสนเทศจะสามารถเตรียมตัวเพื่อการได้รับสารสนเทศและการใช้

สารสนเทศได้อย่างเหมาะสมในทุกสถานการณ์ ดังนั้นเป้าหมายสูงสุดของการเป็นผู้รู้สารสนเทศคือ การเป็นผู้ที่รู้ว่าจะเรียนรู้ได้อย่างไรเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

วงจรและแบบจำลองการรู้สารสนเทศ

วงจรการรู้สารสนเทศเป็นสิ่งที่แสดงถึงขั้นตอนการกำหนดสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง ซึ่ง Whiston และ Amstutz (ศิริราช ราชพัฒน์, 2547 : 15 อ้างจาก Whiston and Amstutz, 1997) ได้อธิบายลักษณะวงจรการรู้สารสนเทศไว้ดังนี้ ขั้นแรก คือการกำหนดปัญหา ประเด็นหรือคำถามของสารสนเทศที่เราต้องการรู้หรือต้องการได้รับจากนั้นพิจารณาวิธีการที่จะสืบค้นหรือได้มาซึ่งสารสนเทศที่เราต้องการว่าจะได้มาอย่างไร รวมถึงกำหนดกลยุทธ์หรือวิธีการสืบค้นสารสนเทศนั้น ขั้นตอนต่อไปคือกำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะสืบค้น ได้แก่ สิ่งตีพิมพ์ สิ่งไม่ตีพิมพ์ หรือจากบุคคล จากนั้นนำสารสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์และประเมินผลสารสนเทศโดยพิจารณาว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใด หากเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ขั้นต่อไปคือการนำสารสนเทศที่ได้ทั้งหมดมาสังเคราะห์และจัดระบบเพื่อให้ได้คำตอบที่เหมาะสมที่สุดจากการใช้สารสนเทศที่สังเคราะห์ไว้แล้ว และจะนำเสนอได้โดยใช้ทักษะการสื่อสารประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเขียน การพูด และการสื่อสารทางกายภาพ โดยการประยุกต์และการใช้สารสนเทศให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสุดท้ายก็คือการใช้กระบวนการสารสนเทศเพื่อการแก้ไขปัญหาของตนเอง หากสารสนเทศที่ได้ผ่านขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นไม่เพียงพอในการแก้ไขปัญหาหรือหากว่าเราต้องการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม วงจรการรู้สารสนเทศจะเริ่มต้นขึ้นอีกครั้งด้วยการกำหนดปัญหาใหม่และดำเนินการตามขั้นตอนตามลำดับ

ภาพประกอบ 3 วงจรการเรียนรู้สารสนเทศ (Information literacy cycle)



ที่มา : Whiston and Amstutz, 1997

วงจรการเรียนรู้สารสนเทศข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการกำหนดความต้องการสารสนเทศอย่างชัดเจน หากปฏิบัติตามขั้นตอนเหล่านี้อย่างครบถ้วนจะทำให้ทุกคนเป็นผู้รู้สารสนเทศที่สามารถนำสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง

แบบจำลองการรู้สารสนเทศ (Information literacy model)

องค์ประกอบของแบบจำลองการรู้สารสนเทศ

การพัฒนาการรู้สารสนเทศเป็นสิ่งที่ครู อาจารย์บรรณารักษ์ หรือบรรณารักษ์จะต้องสร้างและพัฒนาให้เกิดขึ้นกับตัวนักศึกษาหรือผู้ใช้ห้องสมุดเพื่อให้เขาสามารถสืบค้นสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล อีกทั้งสามารถใช้สารสนเทศที่ค้นคืนได้อย่างคุ้มค่า ซึ่งการพัฒนาการรู้สารสนเทศสามารถศึกษาได้จาก แบบจำลองการรู้สารสนเทศ ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วนด้วยกัน ดังนี้ (California Media and Library Educators Association, 1994 : 4)

- 1) กระบวนการคิดของผู้สืบค้น
- 2) ชั้นกระบวนการวิจัย
- 3) กลยุทธ์การสอน

องค์ประกอบแต่ละส่วนของแบบจำลองการรู้สารสนเทศนี้เป็นอิสระกันและกัน แต่ต่างก็เสริมซึ่งกันและกัน ครู อาจารย์บรรณารักษ์หรือบรรณารักษ์จะต้องวางแผนการสอนโดยยึดหลักการที่ว่า จะต้องสามารถมองเห็นความก้าวหน้าในการคิดและการวิจัยได้ ในทำนองเดียวกัน นักศึกษาจะต้องพัฒนาทักษะการคิดหาความต้องการปฏิบัติต่อไปในกระบวนการวิจัยและประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนของแบบจำลองการรู้สารสนเทศมีลักษณะดังนี้

1. กระบวนการคิดของผู้สืบค้น (The searcher's thinking process)

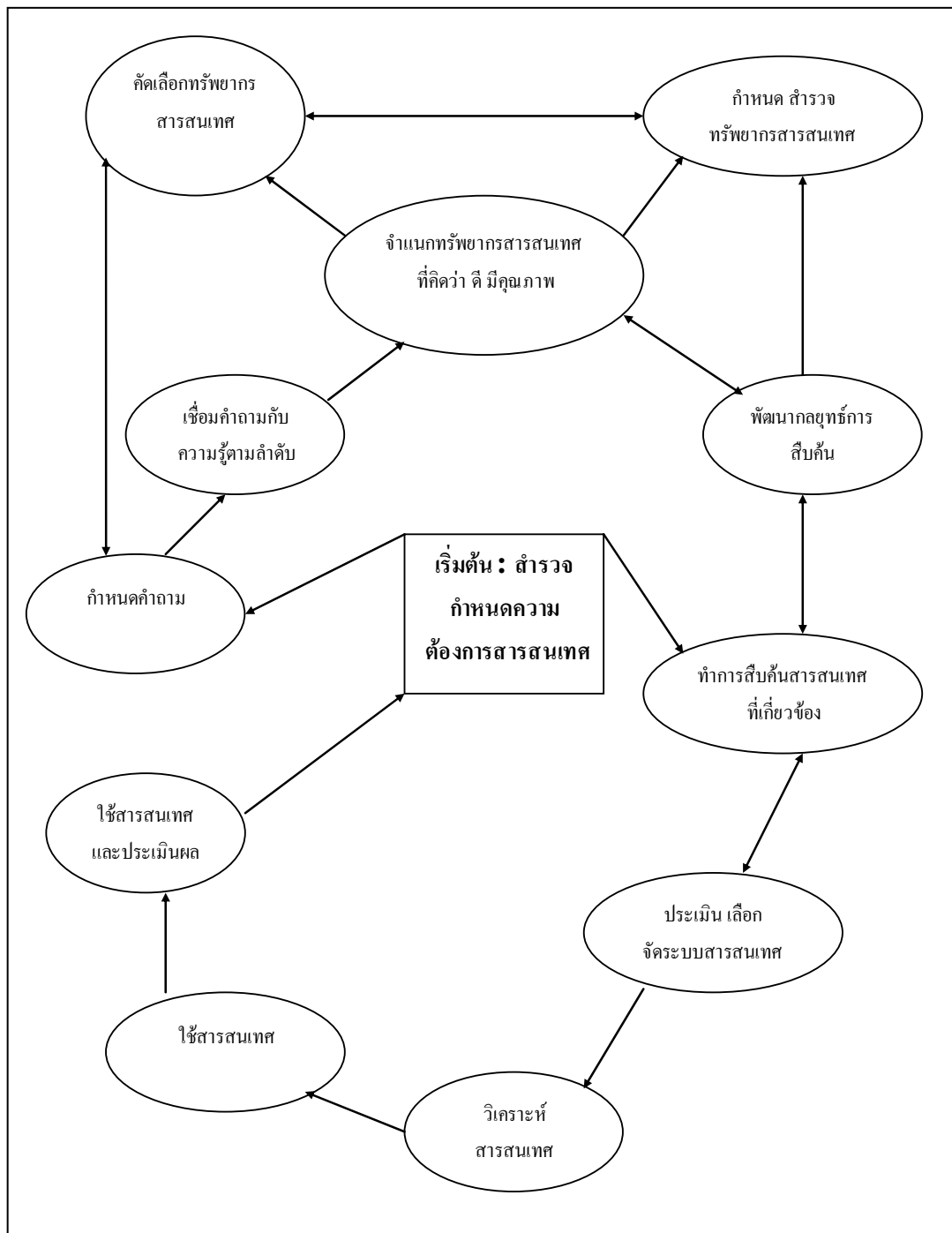
เป็นองค์ประกอบส่วนแรกจะพิจารณาว่าอะไรเป็นสิ่งที่ ผู้ใช้ ผู้สืบค้นควรจะต้องคิดเมื่อเผชิญกับปัญหาทางสารสนเทศ รูปแบบการคิดสามารถแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

2. ขั้นตอนกระบวนการวิจัย (Stages of the research process)

แบบจำลองขั้นนี้จะแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนต่างๆในกระบวนการวิจัย ซึ่งในที่นี้จะแสดงให้เห็นถึงแนวทางของระบบเพื่อเข้าถึงปัญหาทางสารสนเทศกระบวนการวิจัยของแต่ละคนในแต่ละปัญหาอาจแตกต่างกันได้

กระบวนการวิจัยคือ กระบวนการที่ถูกพิจารณาแล้วพิจารณาอีก ซึ่งผลของกระบวนการวิจัย คือ ผลผลิต ในกระบวนการนี้ผู้ใช้หรือนักศึกษาในฐานะผู้สืบค้นจะต้องพยายามดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่ตนต้องการ จวบจนถึงการนำผลที่ได้ไปใช้โดยเริ่มตั้งแต่ การพิจารณาหาความชัดเจนเกี่ยวกับความต้องการสารสนเทศ จากนั้นก็เป็นขั้นตอนของการพยายามให้เข้าถึงสารสนเทศ การประเมิน และใช้สารสนเทศ กระบวนการวิจัยเป็นการสังเคราะห์ ซึ่งแสดงการรู้สารสนเทศ โดยที่ผู้สืบค้นสามารถวิเคราะห์และประเมินผลกระบวนการค้นของตนเองรวมทั้งสามารถวางแผนทางเพื่อการใช้ในอนาคตได้ด้วยรูปแบบขั้นตอนกระบวนการวิจัยแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 5 แบบจำลองขั้นกระบวนการวิจัย (Stages of the research process)



ที่มา : California Media and Library Educators Association, 1994 : 6

3. กลยุทธ์การสอน (Instructional strategies)

กลยุทธ์การสอน มีบางกลยุทธ์ที่อาจนำไปใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สืบค้นในชั้นกระบวนการวิจัยได้ ครู ครูบรรณารักษ์ หรือบรรณารักษ์ ควรเลือกใช้กลยุทธ์ใดกลยุทธ์หนึ่งเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน โดยไม่เลือกใช้เพียงกลยุทธ์หนึ่งสำหรับผู้เรียนหรือนักศึกษารูปแบบกลยุทธ์การสอนให้ผู้สืบค้นแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้สืบค้น ปัญหาและแหล่งสารสนเทศ

แบบจำลองสารสนเทศนี้แสดงให้เห็นถึงทักษะการสืบค้นสารสนเทศที่ทุกคนควรมีและฝึกปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพและตรงกับความความต้องการที่สุดและในอนาคตอาจมีการนำเสนอสารสนเทศในรูปแบบอื่นๆอีก ดังนั้นการใช้สารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลายจึงต้องการทักษะและความสามารถที่มากกว่าการรู้หนังสือหรือสารสนเทศขั้นพื้นฐานในการอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่การที่เข้าใจรูปแบบสารสนเทศที่ซับซ้อนนั้นจะต้องมีทักษะในเรื่องอื่นๆเพิ่มเติมดังนี้ด้วย (ปภาคา เจียวัก, 2547 : 9)

1) การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual literacy) คือ จะต้องมีความรู้และความสามารถเข้าใจสิ่งที่เห็น ซึ่งรวมถึงทักษะและความสามารถในการคิด การเรียนรู้และการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวต่อสิ่งต่างๆที่เห็น

2) การรู้สื่อ (Media literacy) คือ ทักษะและความสามารถในการเข้าถึง การวิเคราะห์ผลผลิตของสารสนเทศรู้ชัดถึงอิทธิพลของโทรทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว วิทยุ ดนตรี หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร เข้าใจถึงข้อความที่ได้รับจากสื่อที่ต่างกัน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขอบเขตของสื่อ การเผยแพร่สารสนเทศ รู้ว่าสื่อมีการทำงานอย่างไรมีความน่าเชื่อถืออย่างไร

3) การรู้เทคโนโลยี (Technology literacy) คือ ทักษะและความสามารถในการเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีซึ่งจะรวมถึงทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์และเครือข่าย การรู้ผลกระทบของเทคโนโลยีต่ออาชีพ และต่อสังคม การรู้เทคโนโลยี มี 2 ระดับคือ 1) การรู้พื้นฐาน หมายถึง ระดับที่น้อยที่สุดของความคุ้นเคยกับเครื่องมือเทคโนโลยี เช่น โปรแกรมประมวลผลคำ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โปรแกรมค้นดูเว็บ 2) การรู้ในระดับชำนาญหรือคล่องแคล่ว หมายถึง มีความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสามารถประยุกต์เพื่อผลิตผลงานและใช้ใน ชีวิตประจำวัน การรู้เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการรู้สารสนเทศนักศึกษาที่มีทักษะและความรู้เรื่องเทคโนโลยีจะสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้ดีกว่าเพราะ มีทักษะพื้นฐาน

4) การรู้เครือข่าย (Network literacy) คือ การรู้ขอบเขตและการใช้แหล่งสารสนเทศทางเครือข่ายที่เชื่อมโยงทั่วโลก เข้าใจระบบการจัดการสารสนเทศทางเครือข่าย การค้นหาสารสนเทศต่างๆจากเครือข่ายโดยใช้เครื่องมือค้นหาสารสนเทศและสามารถบูรณาการสารสนเทศทางเครือข่ายกับสารสนเทศที่ได้มาจากแหล่งอื่นได้

สรุปได้ว่า แบบจำลองการรู้สารสนเทศประกอบด้วย กระบวนการคิดของผู้สืบค้น กระบวนการวิจัย และกระบวนการกลยุทธ์การสอน เมื่อนำองค์ประกอบทั้ง 3 มารวมกัน จะทำให้ได้แบบจำลองการรู้สารสนเทศขึ้นมาและสามารถแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน คือใน ส่วนของกระบวนการคิดของผู้สืบค้นจะส่งผลถึงกระบวนการวิจัย และต่อเนื่องไปถึงกลยุทธ์การสอนอย่างสอดคล้องกันซึ่งจะช่วยให้ผู้รู้สารสนเทศ รู้สารสนเทศอย่างแท้จริง

การสอนการรู้สารสนเทศ

1. การสอนการรู้สารสนเทศทั่วไป

การสอนการรู้สารสนเทศมีวิวัฒนาการมายาวนาน โดยเริ่มจากการปฐมนิเทศห้องสมุด การสอนการใช้ห้องสมุดหรือการสอนทางบรรณานุกรมจนพัฒนามาเป็นการสอนการรู้สารสนเทศในปัจจุบัน (Rader, 1990 : 20 อ้างถึงใน ปภาคา เจียวัก, 2547 : 9) การสอนการรู้สารสนเทศในสถาบันการศึกษามีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย คือมีการสอนที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการสอนการใช้ทรัพยากรทั้งในรูปแบบดิจิทัลและสิ่งพิมพ์ การประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาสารสนเทศ การนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ยังรวมถึงความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะในเรื่องการค้นคืนสารสนเทศ ซึ่งมีการกล่าวถึงลักษณะสำคัญของการสอนการรู้สารสนเทศ ดังนี้ (สมาน ลอยฟ้า, 2545 : 27)

1) มีขอบเขตที่กว้างกว่าและเหนือกว่าการสอนการใช้ห้องสมุด คือ การสอนการใช้ห้องสมุดจะเน้นทักษะการใช้ห้องสมุด (Library skills) โดยจะเน้นการรู้จักแหล่งทรัพยากรและวิธีการใช้ห้องสมุด ส่วนการรู้สารสนเทศมีเป้าหมายคือมุ่งเน้นการสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิตและมีทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ประกอบด้วย การใช้แหล่งทรัพยากรต่างๆ การแปลความหมาย และการใช้ประโยชน์ของสารสนเทศตลอดจนแนวคิดและรูปแบบในการจัดการสารสนเทศ เช่น การสอนการรู้สารสนเทศออนไลน์ (Online information literacy instruction) จากการที่มนุษย์เราสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้มากขึ้น โดยไม่จำกัดพื้นที่และเวลา ห้องสมุดอุดมศึกษาหลายแห่งได้จัดให้มีการสอนการรู้สารสนเทศผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งเครื่องมือในการสอนการรู้สารสนเทศออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์คู่มือรวมแหล่งสารสนเทศ เช่น เว็บไซต์ชี้แนะแหล่งสารสนเทศ เว็บไซต์บรรณานิทัศน์แหล่งสารสนเทศ เป็นต้น และเว็บไซต์ช่วยสอนการรู้สารสนเทศ (Information literacy tutorial) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่ออกแบบให้โต้ตอบกับผู้ใช้โดยสอนผู้ใช้ตามแนวคิดของการรู้สารสนเทศและให้ความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศเบื้องต้น (ศิรราช ราชพัฒน์, 2547 : 19)

2) กระบวนการสอนจะเน้นการใช้แนวคิดในการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง (Constructivist approach) มากกว่าวิธีการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบเดิม ซึ่ง จิราพรรณ สวัสดิพงษ์ (2547) ได้กล่าวถึงกระบวนการสอนการรู้สารสนเทศโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจว่าเป็นการสอนการรู้สารสนเทศขั้นสูง (Advanced instruction) ควรจัดในรูปการฝึกอบรม ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการรู้สารสนเทศ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัย อันจะนำไปสู่การเรียนรู้สารสนเทศตลอดชีวิต สามารถแบ่งประเภทเนื้อหาในการสอนดังนี้

2.1) ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสารสนเทศ บริการและการเข้าถึงสารสนเทศในห้องสมุด เป็นการแนะนำให้ทราบถึงลักษณะเฉพาะของสารสนเทศแต่ละประเภทว่าเป็นอย่างไรให้ข้อมูลในลักษณะใด บริการที่สำคัญๆ เพื่อให้ผู้ใช้ สามารถพิจารณาเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการ

2.2) ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสืบค้นสารสนเทศจากแหล่งต่างๆ ทั้งในห้องสมุดและแหล่งสารสนเทศอื่นๆบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการได้เอกสารฉบับเต็ม

2.3) ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสืบค้นสารสนเทศจากฐานข้อมูลเฉพาะสาขา อันได้แก่ ฐานข้อมูลออนไลน์ ฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยแนะนำให้ผู้ใช้ทราบถึงวิธีการเข้าถึงและกลวิธีการสืบค้น การประเมินและการใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4) ความรู้เกี่ยวกับการอ้างอิงเอกสาร ได้แก่ การลงรายการบรรณานุกรมเชิงบรรณของสารสนเทศประเภทต่างๆ ทั้งที่อยู่ในรูปสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเน้นให้ผู้ใช้มีความรู้ความเข้าใจ ในการอ้างอิงเอกสาร

3) เน้นการบูรณาการเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศเข้าไปในหลักสูตรการศึกษา โดยจะต้องอยู่ในกระบวนการเรียนตลอดหลักสูตร และต้องจัดให้กับผู้เรียนทุกคนทุกระดับ ซึ่ง ทรงพันธ์ เجمประยงค์ (2547) ได้นำเสนอรูปแบบเนื้อหาที่จะปรากฏในหลักสูตรไว้ดังนี้

3.1) ทรัพยากรและวัสดุสารสนเทศที่จะช่วยแนะนำผู้ใช้ให้สามารถใช้ทรัพยากรสารสนเทศได้อย่างหลากหลาย

3.2) การเข้าถึงสารสนเทศด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับข้อมูลในรายการทรัพยากรของสถาบันบริการสารสนเทศ การจัดรายการทรัพยากร การจัดหมวดหมู่ รายการทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ (OPAC) รายการบรรณานุกรม ดัชนีวารสารและฐานข้อมูลต่างๆ

3.3) การเรียนรู้และการสืบค้นสารสนเทศ จะเป็นการแนะนำขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการศึกษาค้นคว้า วิจัยและการสืบค้นสารสนเทศ

3.4) การเผยแพร่สารสนเทศ เป็นการแนะนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิธีการนำเสนอสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเขียนบทนำเบื้องต้น เนื้อหา วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การอ้างอิง เชิงบรรณและการลงรายการบรรณานุกรม

4) การสอนแบบร่วมมือ (Cooperative teaching) โดยเน้นการสอนในรูปของทีม (Team teaching approach) บรรณารักษ์และผู้สอนในแต่ละรายวิชาต้องทำงานร่วมกันในการวางแผนและดำเนินการสอนและเป็นการสอนที่อาศัยทรัพยากรเป็นสำคัญ (Resource based learning) โดยเป็นการใช้ทรัพยากรทั้งภายในห้องสมุด ห้องสมุดในเครือข่าย จากฐานข้อมูลต่างๆ และจากชุมชน

2. การสอนการรู้สารสนเทศในประเทศไทย

สถาบันการศึกษาในประเทศไทยมีการสอนการรู้สารสนเทศโดยมีวิวัฒนาการมาจากการสอนการใช้ห้องสมุด เดิมจะเน้นการสอนทักษะในการค้นหาและการใช้เครื่องมือต่างๆและวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆเพื่อการเข้าถึงสารสนเทศโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษารู้จักวิธีการใช้ห้องสมุด รู้จักการใช้เครื่องมือช่วยค้น เช่น บัตรรายการ ัตรชนี เป็นต้น รวมทั้งสอนวิธีการใช้หนังสืออ้างอิงและการเขียนรายงาน ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อห้องสมุดและสังคมรอบตัว โดยเฉพาะระบบสารสนเทศอัตโนมัติซึ่งระบบดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงการจัดการสารสนเทศให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นสารสนเทศได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนี้เทคโนโลยียังได้เปลี่ยนแนวคิดกระบวนการและวิธีการด้านเอกสารใหม่ เช่น วิกิพีเดีย วิกิเว็บ เป็นต้น ดังนั้นการสอนการใช้ห้องสมุดจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเนื้อหาให้เหมาะสมกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน การสอนการใช้ห้องสมุดแนวใหม่จะเน้นที่คุณค่าของการค้นหา การใช้สารสนเทศและการประเมินสารสนเทศตลอดจนเทคนิคการคิดวิเคราะห์ (สมาน ลอยฟ้า, 2545 : 27) โดยจะเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับการค้นหา รายการทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ การใช้ฐานข้อมูล การใช้อินเทอร์เน็ตและได้ปรับเปลี่ยนชื่อวิชาจากการสอนการใช้ห้องสมุดเป็นชื่ออื่นๆ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศกับการค้นหา วิธีการค้นหาสารสนเทศและห้องสมุด การใช้ห้องสมุดและทักษะการเรียนรู้ สารสนเทศและการศึกษาค้นคว้า โดยมีขอบข่ายเนื้อหาเป็นส่วนหนึ่งของการรู้สารสนเทศ และมีเป้าหมายหลักคือเพื่อสร้างผู้รู้สารสนเทศ (ชุตินา สัจจันันท์, 2544 : 57)

การสอนการรู้สารสนเทศ นอกจากมีการเรียนการสอนในหลักสูตรแล้วห้องสมุดยังเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีส่วนในการสนับสนุนการรู้สารสนเทศของผู้ใช้ที่นิยมใช้บริการทั่วไป ได้แก่ (นุชรี ตรีโลจนวงศ์, 2539 : 21-22)

- 1) การปฐมนิเทศการใช้ห้องสมุดแก่นักศึกษาใหม่ มักจะทำในช่วงเปิดเทอมภาคเรียนต้นเป็นการแนะนำสภาพทั่วไปของห้องสมุดเกี่ยวกับการดำเนินงาน การบริการ การจัดองค์กร ระบบการจัดทรัพยากรสารสนเทศต่างๆในห้องสมุด การนำชมห้องสมุดโดยบรรณารักษ์ วิทยากร หรือสไลด์
- 2) การสอนการค้นหาสารสนเทศ โดยทั่วไปใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงและจัดประชุมในรูปแบบ การประชุมเชิงปฏิบัติการ บริการสอนการค้นหาสารสนเทศในช่วงพักเที่ยงหรือวันเสาร์-อาทิตย์ หรือการประชุมปฏิบัติการฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และการจัดบริการสอนการค้นหาสารสนเทศตามสาขาวิชาเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนตามความต้องการของอาจารย์
- 3) การค้นหาฐานข้อมูลเป็นการสอนการค้นหาฐานข้อมูลเบื้องต้น คือ การเข้าถึงรายการห้องสมุดตามทางเลือกในเมนูของซอฟต์แวร์ห้องสมุดอัตโนมัติเพื่อค้นหาข้อมูลในห้องสมุดโดยเลือกค้นจากรายการผู้แต่ง ชื่อเรื่อง หัวเรื่อง คำสำคัญ เลขเรียกหนังสือ

- 4) การค้นหาสารสนเทศสำหรับการเขียนรายงาน โดยมีการสอนการพัฒนาเป้าหมายในการค้นหาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเขียนรายงานมีการแนะนำสิ่งพิมพ์ และแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้ใช้ ให้การช่วยเหลือในการระบุคำสำคัญเพื่อค้นหาสารสนเทศที่ต้องการ โดยเน้นการค้นหาสารสนเทศจากฐานข้อมูลในรูปแบบบรรณานุกรม สารระสังเขป และบทความวารสาร
- 5) การค้นหาข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตโดยการใช้โปรแกรมค้นหา
- 6) บทเรียนสำเร็จรูป เป็นการให้ผู้ใช้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- 7) โปรแกรมส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า เพื่อพัฒนาการเรียนแก่ผู้ใช้บริการ เช่น การแนะนำ การอ่าน การบริการสารสนเทศทันสมัย หรือบริการสารสนเทศสำเร็จรูปเฉพาะเรื่องเป็นต้น
- 8) คู่มือการใช้ห้องสมุดเป็นเอกสารที่แนะนำการใช้ห้องสมุด

3. การสอนการรู้สารสนเทศในระดับอุดมศึกษา

ในปัจจุบันการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาได้มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered learning) ซึ่งแนวคิดที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และมุ่งให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยผู้สอนเป็นผู้ดูแลคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ เมื่อมีปัญหาซึ่งแนวทางการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่เน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะและกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งผู้เรียนจะได้รับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้แนวโน้มของการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษายังมุ่งเน้นในเรื่องการเรียนรู้โดยอาศัยทรัพยากรเป็นสำคัญ โดยเน้นแหล่งความรู้ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ได้ตลอดเวลา (สมาน ลอยฟ้า, 2544 : 5)

ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงให้ความสำคัญต่อการรู้สารสนเทศและมีความพยายามที่จะสร้างการรู้สารสนเทศให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างอิสระและเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สถาบันอุดมศึกษาจะต้องรับผิดชอบในการสอนการรู้สารสนเทศ ซึ่งผลของการรู้สารสนเทศที่จะต้องเกิดกับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามีดังนี้ (วนุชชิตา สุภักวนิช, 2547 : 9)

- 1) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมที่ผู้เรียนมีลักษณะเป็นผู้ตามและรับสารสนเทศจากผู้สอนไปสู่ผู้เรียนที่มีความกระตือรือร้น และเป็นผู้ควบคุมการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น
- 2) ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของแต่ละคน
- 3) ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองเมื่อได้รับมอบหมาย
- 4) ผู้เรียนจะเป็นผู้บริโภคสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และรู้ว่าสารสนเทศมีการบันทึกในสื่อหลากหลายลักษณะซึ่งแต่ละรูปแบบจะสนองความสนใจที่แตกต่างกัน

5) ผู้เรียนจะมีความคิดเชิงวิเคราะห์มากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการที่จะต้องใช้ทรัพยากรสารสนเทศต่างๆ

ในการสอนทักษะการรู้สารสนเทศให้ประสบผลสำเร็จนั้นการรู้สารสนเทศจะต้องได้รับการบูรณาการเข้าไปไว้ในหลักสูตรและต้องสอนในกระบวนการรู้สารสนเทศทั้งหมด ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยได้เริ่มกำหนดว่าการรู้สารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักศึกษาโดยมีรูปแบบการดำเนินการสอนที่มีความแตกต่างกัน เช่น การกำหนดให้เป็นวิชาบังคับแก่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ทุกคณะวิชา กำหนดเป็นวิชาบังคับในบางคณะ หรือกำหนดเป็นวิชาเลือก (ชูดิมา สัจจามันท์, 2544 : 57) นอกจากนี้ Bruce (Bruce, 1997 อ้างจาก วนุชชิตา สุกัญฉนิช, 2547 : 10) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของการสอนการรู้สารสนเทศในระดับอุดมศึกษาไว้ 7 ประการ

1) การรู้สารสนเทศจะต้องครอบคลุมถึงความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการค้นคว้าและต้องมีความสามารถในการสืบค้นสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากการค้นคว้าในปัจจุบันและอนาคตจะต้องอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมของเทคโนโลยีสารสนเทศ

2) นักศึกษาจะต้องมีความเข้าใจเรื่องแหล่งสารสนเทศ โครงสร้างและเทคนิคการสืบค้นของแต่ละแหล่งโดยนักศึกษจะต้องสามารถใช้แหล่งสารสนเทศเหล่านี้ได้อย่างอิสระ

3) นักศึกษาจะต้องเข้าใจกระบวนการค้นและสามารถนำไปปรับใช้ในการแสวงหาสารสนเทศและเมื่อเกิดปัญหาในการค้นนักศึกษจะสามารถแก้ไขปัญหาได้

4) นักศึกษาจะต้องสามารถควบคุมสารสนเทศและจะต้องไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของสารสนเทศ นักศึกษาจะต้องเป็นผู้เลือกและนำสารสนเทศมาจัดโครงสร้างใหม่ให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์

5) นักศึกษาจะต้องสามารถนำสารสนเทศไปสร้างความรู้ได้

6) นักศึกษาจะต้องสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเองและขยายขอบเขตความรู้ของตนเองได้

7) ผลประโยชน์ขั้นสุดท้ายที่นักศึกษจะได้รับคือ ปัญญา

4. บทบาทและคุณสมบัติของผู้สอนการรู้สารสนเทศ

บทบาทของผู้สอนการรู้สารสนเทศในการสอนทักษะการเรียนรู้สารสนเทศมีความหลากหลายตามหน้าที่และความรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นในฐานะผู้พัฒนาบทเรียน ทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบหรือในฐานะผู้สอนโดยตรง ตลอดจนการเป็นผู้กำหนดนโยบายและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน บทบาทเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ชาติ อย่างไรก็ตามคุณสมบัติที่สำคัญที่ควรพิจารณาสำหรับผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศในอนาคตสามารถจำแนกได้ดังนี้ (ทรงพันธ์ เจิมประยงค์, 2547 : 22)

1) ความรู้ด้านผู้ใช้และการใช้สารสนเทศ ความรู้ในด้านการศึกษาผู้ใช้สารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่ผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศต้องคำนึงถึง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการ นอกจากนี้ความรู้ด้านการใช้สารสนเทศยังเป็นความรู้ที่สำคัญที่ผู้สอนพึงมีเพราะตัวความรู้เองในฐานะเป็นเนื้อหาของการสอน และความรู้ดังกล่าวยังสามารถนำไปประเมินการใช้สารสนเทศ อันจะนำไปสู่การประเมินเนื้อหาและการสอนทักษะการรู้สารสนเทศได้

2) ความรู้และทักษะในด้านการค้น เป็นทักษะที่สำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การตอบสนองความต้องการสารสนเทศได้ ผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศต้องมีความรู้และความสามารถในการพัฒนากลยุทธ์การค้นและการใช้เครื่องมือต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

3) ความรู้และทักษะในด้านแหล่งสารสนเทศ ความรู้ในด้านแหล่งสารสนเทศคือการรู้จักใช้แหล่งได้อย่างเหมาะสม เป็นการรวมเอาทักษะในการเลือก ประเมิน และบูรณาการแหล่งสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการสารสนเทศ

4) ทักษะเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีถือเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการปฏิบัติงานสารสนเทศในปัจจุบัน ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีทำให้ผู้ปฏิบัติงานต้องตื่นตัวและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

5) ทักษะการสอนและการนำเสนอ ความแตกต่างของผู้ใช้ ซึ่งให้เห็นถึงพื้นฐานพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้ในความสามารถสำหรับการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนา เนื้อหา และรูปแบบของการเรียนการสอนที่แตกต่างกันไปด้วย ในขณะที่การนำเสนอถือเป็นอีกทักษะที่ควบคู่ไปกับทักษะการสอนที่ช่วยให้การสอนนั้นประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

6) ทักษะการวิจัยเพื่อการประเมิน ทักษะการวิจัยเพื่อการประเมินเป็นทักษะที่ต้องแฝงไว้ในทุกทักษะ คือ เป็นการนำทักษะในการวิจัยไปศึกษาปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาการเรียนการสอนทักษะการเรียนรู้สารสนเทศนั้นได้

7) การยอมรับการเปลี่ยนแปลง ถือเป็นคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศในยุคปัจจุบัน ที่ต้องเผชิญกับการขับเคลื่อนขององค์ความรู้ และการพัฒนาในด้านต่างๆ ซึ่งคุณลักษณะของการเป็นผู้ที่มีความยืดหยุ่นนั้นสามารถทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็ว

8) การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะการเรียนรู้สารสนเทศจะไม่เกิดประสิทธิผลสูงสุด หากผู้สอนไม่มีลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต คือ หากผู้สอนไม่ตระหนักถึงประโยชน์อันแท้จริงที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ หากผู้สอนไม่ตระหนักถึงประโยชน์อันแท้จริงที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว อาจส่งผลต่อตัวเนื้อหาของการสอนตลอดจนทัศนคติของผู้เรียนได้ ดังนั้นทักษะที่สำคัญที่สุด สำหรับการเป็นผู้สอนทักษะการเรียนรู้สารสนเทศ คือ การเรียนรู้และติดตามข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

เป้าหมายสูงสุดของการสอนทักษะการเรียนรู้สารสนเทศ คือ การให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีทักษะสารสนเทศ และสามารถนำทักษะที่ได้ไปใช้ในการศึกษา การทำงาน และใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยการกำหนดเป้าหมายนั้นจะเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นเป้าหมายที่สำคัญในการสอนการเรียนรู้สารสนเทศคือ

- 1) กำหนดความต้องการสารสนเทศได้
- 2) เข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 3) ประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศได้
- 4) นำสารสนเทศที่เลือกไปประยุกต์ใช้กับองค์ความรู้เดิม
- 5) นำสารสนเทศไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 6) เข้าใจถึงประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ สามารถเข้าถึงและใช้สารสนเทศอย่างมีคุณธรรมและถูกต้องตามกฎหมาย

จากการสอนการเรียนรู้สารสนเทศสรุปได้ว่า การสอนการเรียนรู้สารสนเทศนั้นผู้สอนมุ่งเน้นที่จะให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศ ตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศ สร้างคำถามจากสารสนเทศที่ค้นได้ ตลอดจนสามารถเข้าถึง เลือก และประเมินสารสนเทศจากแหล่งต่างๆ ได้ บทบาทและคุณสมบัติของผู้สอนการเรียนรู้สารสนเทศจึงมีความสำคัญกับการสอนการเรียนรู้สารสนเทศอีกด้วย

ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จัดเป็นโรงเรียนเอกชนลักษณะที่จดทะเบียนดำเนินการในหมวด 2 มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 แต่เดิมเรียกกันตามภาษาท้องถิ่นว่า “ปอเนาะ” ดำเนินการเรียนการสอนโดยผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามและเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน เรียกกันว่า “โต๊ะครู” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2528) การกำหนดหลักสูตรขึ้นอยู่กับความสามารถของโต๊ะครู จะมุ่งเน้นด้านไหนเพียงใด โต๊ะครูเป็นผู้กำหนด โต๊ะครูซึ่งเป็นผู้มีวิชาความรู้ทางศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี ได้จัดตั้งสำนักสำนักวิชาการศาสนาอิสลามเพื่อใช้สำหรับสอนอบรมให้ความรู้ด้านศาสนาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป โดยเรียกว่า “ปอเนาะ” ซึ่งเป็นภาษาอาหรับ เพี้ยนมาจากคำว่า “ปอนด์อ็อก” (pondok) แปลว่า กระท่อม โต๊ะครู นอกจากจะมีความรู้ทางด้านศาสนาอย่างดีแล้ว ยังเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพศรัทธาของประชาชนทั่วไป ปอเนาะมีอยู่ทั่วไป ในพื้นที่ที่มีคนนับถือศาสนาอิสลามอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจังหวัดใกล้เคียง เช่น พัทลุง พังงา นครศรีธรรมราช และภูเก็ต

(เรวดี กระโหมวงศ์, 2546 : 6) ปอเนาะ จึงเป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามของชาวไทยมุสลิมที่สำคัญยิ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งวิธีการดำเนินการ และการจัดตั้ง โดยมีพื้นฐานจากการตระหนักถึงภารกิจที่ต้องสนองเจตนารมณ์ของศาสนาเป็นหลัก ปอเนาะจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อชุมชนของชาวไทยอิสลาม โดยทั่วไปการจัดการศึกษาในรูปแบบของปอเนาะในระยะเริ่มต้น ไม่มีหลักสูตร ไม่มีชั้นเรียน ไม่มีการวัดผลการเรียนการสอน จะขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้สอน คือ โต๊ะครู และส่วนใหญ่ไม่จำกัดอายุ และใช้ภาษาท้องถิ่น (มลายู) ในการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2528) จากการจัดการศึกษาในรูปแบบของปอเนาะที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่การเรียนการสอนไม่เป็นแนวเดียวกัน ไม่มีหลักสูตร ไม่มีชั้นเรียน ในปี พ.ศ. 2501 กระทรวงศึกษาธิการ โดยการอนุมัติของคณะรัฐมนตรีได้วางโครงการพัฒนาการศึกษาทั่วประเทศ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 12 ภาค ในภาคการศึกษาแต่ละภาค มีคณะกรรมการ 2 คณะ คือ คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาในภูมิภาค และคณะกรรมการที่ปรึกษาพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค คณะกรรมการดังกล่าวได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาปอเนาะไว้ 4 ประการ คือ ให้ปอเนาะจดทะเบียน ปรับปรุงอาคารสถานที่ ปรับปรุงการเรียนการสอนและหลักสูตร และจัดให้มีการประเมินผลการสอนชั้นตัวประโยค โดยเสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการ หลังจากนั้นรัฐจึงได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาปอเนาะเป็นกรณีพิเศษ และได้กำหนดนโยบายต่างๆเป็นระยะๆ ดังนี้

พ.ศ. 2504-2508 กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้ระเบียบการส่งเสริมปอเนาะมีชื่อว่า “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ.2504” โดยมีสาระสำคัญ คือ ปอเนาะที่สนใจจะปรับปรุงกิจการของปอเนาะให้ยื่นเรื่องราวขอจดทะเบียนต่อทางราชการ และ ถ้าปอเนาะใดจัดกิจการด้านการสอนได้ดี จะได้รับการอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้ว จัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรศาสนา ใช้ภาษาไทย และวิชาชีพ ซึ่งมีปอเนาะจำนวนมากที่เข้ามาจดทะเบียน

พ.ศ.2508-2514 รัฐบาลได้อนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริมปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และห้ามจัดตั้งปอเนาะขึ้นใหม่ตามข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ทำให้ปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ และในส่วนของจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช พังงา กระบี่ ตรัง ระนอง และภูเก็ต เข้ามาเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 และสนับสนุนโครงการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2513 เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนทั้ง ศาสนาและสามัญให้ได้ผลดี

พ.ศ. 2517 กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดโครงการทดลองโรงเรียนที่เลี้ยว โดยคัดเลือกโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส เป็นโรงเรียนที่เลี้ยวเพื่อร่วมใน

การปรับปรุงส่งเสริมการเรียนการสอน โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามและรัฐได้ให้การอุดหนุนด้านการเงิน การส่งครูไปช่วยสอนวิชาสามัญและวิชาชีพและอุดหนุนด้านการเรียนการสอน

พ.ศ. 2502-2524 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดโครงการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และในปี 2525 ได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 ให้โรงเรียนราษฎร์ที่จัดตั้งตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัตินี้ โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจึงเปลี่ยนเป็น “โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม”

พ.ศ.2525-ปัจจุบัน เป็นยุคที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้พยายามปรับปรุงพัฒนาในด้านการเรียนการสอน อาคารสถานที่ สร้างห้องประกอบการเรียนการสอนและด้านอื่นๆมากกว่าในอดีต

การจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทยมีวิวัฒนาการมานานตั้งแต่สมัยล้านนาไทยและกรุงสุโขทัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 80) โดยในระยะแรกๆ กลุ่มเอกชนที่เข้ามาจัดการศึกษา คือ กลุ่มศาสนา ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มศาสนาคริสต์ และกลุ่มศาสนาอิสลาม โดยกลุ่มศาสนาคริสต์มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ศาสนา ต่างจากกลุ่มของศาสนาอิสลามที่มุ่งจัดการศึกษาให้ผู้นับถือศาสนาอิสลามและเพื่อมุ่งธำรงรักษาศาสนาของตนไว้เท่านั้น กิจการของโรงเรียนเอกชนต่างๆในระยะแรกดำเนินไปได้อย่างเสรี และมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ รัฐจึงต้องตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2476 เพื่อควบคุมการดำเนินกิจการของโรงเรียนเอกชนและส่งเสริมให้เอกชนจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นเรื่อยมาทั้งสายสามัญและสายอาชีพควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาของรัฐ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 81) ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนขึ้น โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนมีหน้าที่ดูแลส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนเอกชนมาจนถึงปัจจุบันและมีบทบาทขึ้นในการช่วยการจัดการศึกษาทดแทนส่วนที่รัฐจัดได้ไม่เพียงพอทั้งในระดับการศึกษาก่อนวัยเรียน ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา โดยมีรูปแบบของการเรียนการสอนเป็น 3 รูปแบบด้วยกัน รูปแบบที่ 1 คือ การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนในสายสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนอนุบาล ประถม มัธยมต้น มัธยมปลายและโรงเรียนอาชีวศึกษา เป็นโรงเรียนตามกฎหมายประเภท 15(1) รูปแบบที่ 2 คือ การจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของคนหลายกลุ่มเป็นโรงเรียนตามกฎหมายประเภท 15 (2) ส่วนรูปแบบที่ 3 คือ การจัดการศึกษาพิเศษ และการจัดการศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่มีลักษณะพิเศษ หรือมีความบกพร่องในทางร่างกายหรือทางสมอง และจัดให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ เป็นโรงเรียนตามกฎหมายประเภท 15(3) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 28)

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนเอกชนตามมาตรา 15(1) และ 15(2) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ เป็นที่รู้จักกันดีในนามว่า “ปอเนาะ” ซึ่งจัดตั้งอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่ของจังหวัดต่างๆในภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล โดยสังกัดสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2 เป็นสถานศึกษาที่นอกจากจะทำการสอนวิชาการสอนศาสนาอิสลามแล้ว ยังได้สอดแทรกการสอนวิชาสามัญและวิชาชีพในระดับและประเภทต่างๆเข้าในหลักสูตรด้วย สภาพการจัดการศึกษาในระบบปอเนาะ เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดศาสนาเป็นหลัก การถ่ายทอดส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของโต๊ะครู สภาพการสอนโดยทั่วไปจะเป็นลักษณะที่โต๊ะครูวางเมื่อใดก็สอนเมื่อนั้น ระยะเวลาของการศึกษาอบรมในระบบปอเนาะไม่มีกำหนดที่แน่นอนเมื่อใดจึงจะสำเร็จการศึกษา เนื้อหาวิชาที่ใช้สอนเป็นวิชาศาสนาเพียงอย่างเดียว การเรียนการสอนใช้ภาษามลายู ไม่มีการสอนวิชาสามัญและภาษาไทย รัฐจึงพิจารณาปรับปรุงปอเนาะ โดยกำหนดให้มีการส่งเสริมและปรับปรุงปอเนาะเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2504 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ปอเนาะมาจดทะเบียนโดยสมัครใจ เพื่อปรับปรุงให้ปอเนาะเป็นสถานศึกษาศาสนาที่มีสภาพดีขึ้น มีการสอดแทรกวิชาภาษาไทยและวิชาชีพ ต่อมาทางราชการได้วางเป้าหมายให้ปอเนาะมาอยู่ในความดูแลของทางราชการ โดยมีแผนนโยบายให้ปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษานี้อยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เช่นเดียวกับโรงเรียนเอกชนทั่วไป และให้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์ให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลา 3-5 ปี กระทรวงศึกษาธิการได้เร่งรัดดำเนินการ โดยกำหนดให้ปอเนาะแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์ประเภทพิเศษ ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ มีชื่อเป็นทางราชการว่า “โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม”

การดำเนินงานปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามของทางราชการอาจแบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่งเป็นการดำเนินงานแปรสภาพ “ปอเนาะ” ให้เป็น “โรงเรียนราษฎร์” เป้าหมายเพื่อให้มาอยู่ในควบคุมของทางราชการตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เป็นสำคัญ ระยะที่สองเป็นการเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนรวมทั้งการบริหาร โรงเรียน พร้อมทั้งให้การอุดหนุนทางด้านการเงิน การจัดส่งครูไปช่วยสอนวิชาสามัญ การให้อุปกรณ์การเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การปรับปรุงหลักสูตรแบบเรียนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญอื่นๆ

ปัจจุบันหน่วยงานที่รับผิดชอบการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (เปลี่ยนชื่อตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525) ในปัจจุบัน คือ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นฝ่ายอำนวยการมีศึกษาธิการอำเภอ ศึกษาธิการจังหวัด เป็นหน่วยปฏิบัติ แต่การดำเนินงานที่ผ่านมายังมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ ที่ทำให้การดำเนินการปรับปรุงโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไม่เป็นไปโดยรวดเร็ว มีปัญหาทั้งในด้านงบประมาณ ปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ โต๊ะครู เจ้าหน้าที่

นิเทศการศึกษาและครูสอนวิชาสามัญ ปัญหาเกี่ยวกับอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ แบบเรียน และหนังสืออ่านประกอบต่างๆ รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงาน โรงเรียน ซึ่งล้วนทำให้คุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประเภทนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 94) รัฐจึงจำเป็นต้องให้การสนับสนุนทั้งในด้านกำลังเงิน คน วัสดุอุปกรณ์ ในขณะเดียวกันก็ ส่งเสริมให้องค์กรเอกชนหรือมูลนิธิเข้าช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอีกทางหนึ่งเพื่อแบ่งเบาภาระของทางราชการ

ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2532 : 8-10) ได้ให้ความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาและปัญหาทางด้านวิชาการของโรงเรียนประเภทนี้ตลอดมา ดังจะเห็นได้จาก การตั้งหน่วยศึกษานิเทศก์ขึ้นในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในปี พ.ศ. 2529 เพื่อให้ความช่วยเหลือโรงเรียน แต่ยังคงดำเนินการได้น้อยและไม่ทั่วถึงผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำและเป็นผู้บริหารของหน่วยงาน จึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการช่วยเหลือจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพในโรงเรียน และในการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนเอกชนเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายเชิงคุณภาพต้องอาศัยกระบวนการสำคัญ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศ กระบวนการทั้ง 3 กระบวนการมีความสำคัญเท่าเทียมกัน และมีส่วนสนับสนุนเกื้อกูลกัน ผู้บริหารจะให้ความสำคัญหรือเน้นกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งไม่ได้

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 ได้กำหนดให้ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนทุกประเภท ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ และครูใหญ่ จะทำหน้าที่บริหารงานโรงเรียนให้เป็นไปตามระเบียบข้อกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้รับใบอนุญาตหรือ โตะครูเป็นผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียน มีผู้จัดการและครูใหญ่เป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนทั้งวิชาศาสนา วิชาสามัญ และวิชาชีพ หัวหน้าครูมีหน้าที่ช่วยงานด้านวิชาการและดูแลข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน ครูที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียนจะประกอบด้วยครูสอนวิชาศาสนา ครูสอนวิชาสามัญ ซึ่งเป็นครูที่โรงเรียนจ้าง และครูที่เป็นข้าราชการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนไปช่วยสอน

ปี พ.ศ.2523 ได้มีการประชุมร่วมกันของผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย สำนักจุฬาราชมนตรี คาโต๊ะยุติธรรม ผู้ว่าราชการจังหวัดและ โตะครู เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงการศึกษาในปอเนาะ โดยดำเนินการจากการจดทะเบียน การแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และเปลี่ยนแปลงเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นโรงเรียนตามมาตรา 15(2) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 ตามลำดับ พร้อมกับการให้การอุดหนุนด้านการเงิน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์มาโดยตลอด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2528 : 4-12)

ปี พ.ศ.2535 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบ เรียกว่า ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการอุดหนุนและส่งเสริมโรงเรียนเอกชนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญ พ.ศ. 2535 เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการศึกษาให้มั่นคงและ

สอดคล้องกับความต้องการของประเทศโดยกำหนดคุณสมบัติของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(2) ที่มีความประสงค์จะปรับปรุงโรงเรียน เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2536 : 31-37)

สำหรับการให้การอุดหนุนจากรัฐบาลแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) และ มาตรา 15(2) นั้นกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยการอุดหนุนและส่งเสริมโรงเรียนเอกชนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2536 เพื่อให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2536 : 4-22) โดยกำหนดการให้การอุดหนุน สรุปได้ดังนี้

1. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) ได้รับการอุดหนุนรายหัวร้อยละ 40 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั่วไป และร้อยละ 60 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่จัดตั้งโดยมูลนิธิหรือมัสยิด ของค่าใช้จ่ายจากค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียนภาครัฐซึ่งกำหนดให้รับเป็นรายเดือน

2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(2) ได้รับการอุดหนุนเพื่อส่งเสริมดำเนินกิจการของโรงเรียนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวตามประเภทของหลักสูตรการศึกษาโดยหักค่าธรรมเนียมการเรียนที่โรงเรียนจัดเก็บจากนักเรียนทั้งปีออก ดังนี้ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น 1,670 บาท หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย 1,720 บาท และหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน 1,660 บาท ซึ่งกำหนดให้รับเป็นรายปี โดยแบ่งเป็นค่าตอบแทนโต๊ะครูร้อยละ 10 ค่าตอบแทนครูสอนศาสนาร้อยละ 40 และเป็นงบพัฒนาโรงเรียนร้อยละ 50 ของเงินอุดหนุนทั้งหมดที่ได้รับ

ในส่วนของหลักสูตรที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ในปัจจุบัน มีดังนี้

1. หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามมี 3 หลักสูตร คือ
 - 1.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติคาลัยะห์) ใช้เวลาเรียน 4 ปี
 - 1.2 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตาวัสซีเตาะห์) ใช้เวลาเรียน 3 ปี
 - 1.3 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวียะห์) ใช้เวลาเรียน 3 ปี
2. หลักสูตรวิชาสามัญมี 3 หลักสูตร คือ
 - 2.1 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง) พ.ศ.2533
 - 2.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง) พ.ศ.2533
 - 2.3 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. หลักสูตรบูรณาการระหว่างวิชาศาสนาและวิชาสามัญมี 2 หลักสูตร คือ
 - 3.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535 ใช้เวลาเรียน 3 ปี

3.2 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2535 ใช้เวลาเรียน 3 ปี (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 3, 2538 : 27)

การบริหารงานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

การบริหารงานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไม่ค่อยเด่นชัดเมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่นๆ พอลจะมีเอกสารดังต่อไปนี้

การบริหารงานของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระเบียบปฏิบัติและกระบวนการที่ใช้ในการบริหารจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 โดยมีโต๊ะครูซึ่งเป็นเจ้าของโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบตามกฎหมาย โต๊ะครูเป็นทั้งเจ้าของ ผู้จัดการและครูใหญ่ การบริหารส่วนใหญ่ยังคงต้องโอนอ่อนในการปฏิบัติตามกฎหมายอยู่ เพราะเจ้าของหรือครูใหญ่ยังไม่เข้าใจระเบียบการจัดสถานศึกษาของทางราชการและยังใช้ภาษาไทยได้ไม่ดีเท่าที่ควร หน้าที่ในด้านวิชาการ ชุรการและสถิติต่างๆ จึงเป็นหน้าที่ของครูสอนวิชาสามัญช่วยกันทำงานต่างๆ จึงไม่เรียบร้อยเท่าที่ควรและยังมีปัญหาเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติและการบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ ซึ่งทางราชการก็ได้พยายามปรับปรุงแก้ไขตลอดเวลา

การบริหารงานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลได้กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของฝ่ายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 2 ไว้ดังต่อไปนี้

1. รับผิดชอบงานวิชาการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้งวิชาศาสนาอิสลาม วิชาสามัญและวิชาชีพทุกประเภท ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานการเรียนการสอนเป็นไปตามนโยบายเป้าหมายของทางราชการและบังเกิดผลดีต่อเยาวชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. จัดประชุม อบรมครูช่วยสอนวิชาสามัญ ครูสอนศาสนา ผู้บริหาร โรงเรียน เจ้าหน้าที่ทางการศึกษาและนักเรียนในเขตการศึกษา 2 ตามโครงการและหน่วยงานต่างๆของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนหรือกระทรวงศึกษาธิการ
3. ดำเนินการและรับผิดชอบในงานเกี่ยวกับสำรวจ วิจัย วางแผนการศึกษา การขอตั้งงบประมาณและการพัฒนาเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา 2
4. ตรวจสอบเทศาภิบาลคำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับนโยบาย ระเบียบ แบบแผนตลอดจนหลักการและวิชาการแก่ข้าราชการและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
5. รายงานความเคลื่อนไหวทางการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนหรือกระทรวงศึกษาธิการหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

6. ประเมินผลการดำเนินงานพร้อมทั้งรายงานผลและเสนอแนะความคิดเห็นในการแก้ไขปรับปรุงต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนหรือกระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างยิ่ง ทางราชการจึงถือเป็นนโยบายพิเศษที่จะต้องปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนประเภทนี้ให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประสิทธิผลมากที่สุด รัฐบาลได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถานที่อบรมสั่งสอนฝึกฝนให้เยาวชนได้ศึกษาหาความรู้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อให้เจริญก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นและเป็นการแบ่งเบาภาระการจัดการศึกษาของรัฐทางหนึ่ง (สุชีรา เรื่องกำเนิด, 2534)

การบริหารงานวิชาการและหลักสูตรการเรียนการสอนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาและนำมาซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการศึกษา ในส่วนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามก็เช่นเดียวกัน ซึ่งจะต้องบริหารงานวิชาการทั้งด้านวิชาศาสนาและวิชาสามัญ โดยการร่วมมือของบุคลากรเพื่อกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมและดำเนินกิจกรรมนั้นให้มีผลดีต่อนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2536)

1. หลักสูตรศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ใช้เวลาเรียนทั้งสิ้น 10 ปี โดยกำหนดระดับชั้นเรียนดังนี้

- 1.1 ระดับตอนต้น (อับดีดาอียะห์) เวลาเรียน 4 ปี
- 1.2 ระดับตอนกลาง (มุตาว์ซหิเตาะห์) เวลาเรียน 3 ปี
- 1.3 ระดับตอนปลาย (ซานาเวียะห์) เวลาเรียน 3 ปี

แยกแผนการเรียนเป็น 2 แผนคือ แผนการเรียนศาสนาและแผนการเรียนภาษาอาหรับ

2. หลักสูตรวิชาสามัญ ได้แก่

2.1 หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในหมวดวิชาสังคมศึกษาและหมวดพัฒนาบุคลิกภาพโดยใช้วิชาของภาคศาสนาทดแทนวิชาสังคมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติและใช้วิชาของภาคศาสนาทดแทนวิชาพลศึกษาและวิชาดนตรี ส่วนกระบวนการเรียนการสอนจัดตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดดังเช่น โรงเรียนอื่นๆ

2.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 โรงเรียนที่เปิดสอนระดับนี้ต้องใช้หลักสูตรซึ่งมีโครงสร้างหลักสูตร กลุ่มวิชาและรายวิชาเช่นเดียวกับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั่วไปและได้รับอนุญาตให้เปิดสอนแผนการเรียนวิชาสามัญเท่านั้น ส่วนแผนการเรียนที่เน้นทางอาชีพ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้ระงับการอนุญาตไว้จนกว่ากระทรวงศึกษาธิการจะกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้เรียบร้อยก่อนจึงจะมีการอนุญาตอีกครั้ง

2.3 หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 พุทธศักราช 2522 กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเห็นว่าหลักสูตรนี้จะช่วยพัฒนาเยาวชนบางส่วนที่เรียนศาสนาเพียงอย่างเดียวในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและวัฒนธรรม อันจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ การศึกษาหาความรู้และข่าวสารข้อมูลเพิ่มเติมตลอดจนการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ผู้ที่จบตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3 มีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับผู้ที่จบตามหลักสูตรระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และผู้ที่จบตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 4 มีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับผู้ที่จบตามหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3

หลักสูตรวิชาสามัญทั้ง 3 นี้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถเลือกจัดสอนควบคู่กับการสอนวิชาศาสนาได้ตามความพร้อมของโรงเรียน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจะเป็นผู้พิจารณา และกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับครูที่ทำการสอน วัสดุอุปกรณ์ อาคารเรียนและอาคารประกอบ โดยถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการและแนวปฏิบัติของกรมสามัญศึกษาและกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นแนว บางโรงเรียนสามารถจัดระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย บางโรงเรียนจัดหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ควบคู่กันไป

3. หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน ให้เลือกใช้หลักสูตรวิชาชีพพระยะสันที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศไว้แล้ว ได้แก่

3.1. หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน กรมการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งมีเวลาเรียนรายวิชาละ 9-90 ชั่วโมง และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้สนับสนุนให้โรงเรียนประเภทนี้ จัดรายวิชาให้นักเรียนได้เรียนให้จบหลักสูตรในแต่ละวิชา มี 4 ประเภทวิชาคือ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ประเภทวิชาคหกรรม ประเภทวิชาพาณิชยกรรม และประเภทวิชาเกษตรกรรม

3.2. หลักสูตรวิชาชีพพระยะสันกรมอาชีวศึกษา เป็นหลักสูตรที่ใช้เวลาเรียน 225 ชั่วโมง ทุกวิชา มี 5 ประเภทวิชา คือ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ประเภทวิชาคหกรรม ประเภทวิชาพาณิชยกรรม ประเภทวิชาศิลปหัตถกรรม และประเภทวิชาเกษตรกรรม

หลักสูตรวิชาชีพพระยะสันทั้ง 2 นี้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนิยมใช้หลักสูตรแรก เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่เอื้ออำนวยต่อผู้เรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่า มีผู้วิจัยเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศไว้หลายรายการ สามารถจำแนกประเด็นการศึกษาคือ สภาพการรู้สารสนเทศ เปรียบเทียบการรู้สารสนเทศ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ของการรู้สารสนเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วุฒิพงษ์ บุญใส (2542) ได้ศึกษาการรู้สารสนเทศของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อศึกษาสภาพการรู้สารสนเทศในด้านการแสวงหาสารสนเทศโดยจำแนกตามหลักสูตรชั้นปี และระบบที่ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคือ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ลงทะเบียนเรียนในภาคต้นปีการศึกษา 2541 จำนวน 262 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถามการรู้สารสนเทศของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีการรู้สารสนเทศโดยรวมในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความรู้ด้านการแสวงหาสารสนเทศ ด้านการใช้เครื่องมือเพื่อการเข้าถึงสารสนเทศ ด้านการกำหนดขอบเขตสารสนเทศ ด้านการค้นคืนและรวบรวมสารสนเทศ และด้านการประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนมาได้ อยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหา มีการรู้สารสนเทศในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบการรู้สารสนเทศของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิตและหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตมีการรู้สารสนเทศไม่แตกต่างกัน และตามตัวแปรระบบที่ศึกษา ระบบปกติมีการรู้สารสนเทศโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมีการรู้สารสนเทศด้านการแสวงหาสารสนเทศ และด้านการใช้เครื่องมือเพื่อการเข้าถึงสารสนเทศอยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านอื่น ๆ มีการรู้สารสนเทศในระดับปานกลาง ส่วนนิตระบบพิเศษมีการรู้สารสนเทศโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นิสิตระบบพิเศษมีการรู้สารสนเทศอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

ธัญญาปรกรณ์ นิมิตรประจักษ์ (2547) ที่ได้ศึกษาถึงความรู้ความสามารถด้านการรู้สารสนเทศ และคอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐานสำหรับการศึกษาระดับปริญญาตรีตามความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อระดับความรู้ความสามารถและระดับความจำเป็นด้านการรู้สารสนเทศและคอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐานของนักศึกษาระดับปริญญาตรีด้านการแสวงหาสารสนเทศ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาต้นปีการศึกษา 2546 มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 380 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาต้นปีการศึกษา 2546 มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีสภาพการรู้สารสนเทศด้านการแสวงหาสารสนเทศในระดับ ดี คือ ด้านการประเมินสารสนเทศและแหล่งที่มาอย่างมีวิจารณญาณ ทั้งสามารถเชื่อมโยงสารสนเทศที่ได้รับการคัดเลือกไว้แล้วกับพื้นฐานความรู้เดิมที่ตนเองมีอยู่และการใช้สารสนเทศเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนั้นความรู้ความสามารถ

อยู่ในระดับดีคือ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนกลุ่มที่อยู่ในระดับพอใช้คือ สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ส่วนความรู้ความสามารถด้านความเข้าใจเรื่องของสารสนเทศในบริบทของสังคม นักศึกษากลุ่มที่มีความรู้ความสามารถอยู่ในระดับดีคือ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ดวงกมล อุ้นจิตติ (2545) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินการรู้สารสนเทศของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพาและเปรียบเทียบระดับการรู้สารสนเทศของนิสิตระดับปริญญาตรี การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพ โดยทั่วไปเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2545 รวม 7 คณะ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น โดยใช้คณะเป็นตัวแบ่ง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 320 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามการรู้สารสนเทศ จากการศึกษาพบว่านิสิตปริญญาตรีมีระดับการรู้สารสนเทศโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบระดับการรู้สารสนเทศของนิสิตที่ศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาที่ต่างกันพบว่า นิสิตกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมีระดับการรู้สารสนเทศสูงกว่านิสิตกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นิสิตระดับปริญญาตรีที่ศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาต่างกันมีการประเมินการรู้สารสนเทศของตนเองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยทุกกลุ่มสาขาวิชาคือ กลุ่มสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพมีค่าเฉลี่ยการประเมินการรู้สารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง

ธิดาพร นามสุข (2534) ได้ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคเรื่องความรู้ในการใช้และการเข้าถึงสารนิเทศของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาชั้นปีที่ 1-2 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2533 จำนวน 180 คน ผลการศึกษาพบว่า มีปัญหาและอุปสรรคในการใช้และในการเข้าถึงสารนิเทศไม่แตกต่างกัน คือ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ในการใช้และเข้าถึงสารนิเทศสูง มีปัญหาและอุปสรรคในการใช้และในการเข้าถึงสารนิเทศมากกว่านักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ในการใช้และในการเข้าถึงสารนิเทศต่ำ และมีอุปสรรคในเรื่องของการขาดเครื่องมือสืบค้นสารนิเทศที่จำเป็น

ปภาดา เจียวก๊ก (2547) ได้ศึกษาการรู้สารสนเทศของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับการรู้สารสนเทศและเปรียบเทียบระดับการรู้สารสนเทศจำแนกตามเพศ ชั้นปี กลุ่มสาขาวิชา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีประจำปีการศึกษา 2545 จำนวน 465 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า นิสิตส่วนใหญ่มีการรู้สารสนเทศโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นิสิตมีความสามารถในการใช้สารสนเทศอยู่ในระดับสูงรองมาคือ ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศ และความสามารถในการประเมินสารสนเทศซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับตัวแปรเพศนิสิตที่มีเพศต่างกันมีการรู้สารสนเทศโดยรวมและรายด้าน ไม่

แตกต่างกัน นิสิตที่ศึกษาในชั้นปีที่ต่างกันมีการรู้สารสนเทศโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความสามารถแตกต่างกันในด้านการประเมินสารสนเทศ และความสามารถในการใช้สารสนเทศ นิสิตที่ศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาต่างกันมีการรู้สารสนเทศโดยรวมแตกต่างกันเมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า นิสิตกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์มีการรู้สารสนเทศโดยรวมทุกด้าน สูงกว่า นิสิตกลุ่มสาขาศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ นิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการรู้สารสนเทศโดยรวมแตกต่างกันเมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเข้าถึงสารสนเทศนิตินิสิตที่มีผลการเรียนดีมาก มีความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศสูงกว่านิตินิสิตที่มีผลการเรียนดีและผลการเรียนพอใช้ ด้านการประเมินสารสนเทศนิตินิสิตที่มีผลการเรียนดีมาก มีความสามารถในการประเมินสารสนเทศสูงกว่านิตินิสิตที่มีผลการเรียนพอใช้ ด้านการใช้สารสนเทศนิตินิสิตที่มีผลการเรียนดี มีความสามารถในการใช้สารสนเทศสูงกว่านิตินิสิตที่มีผลการเรียนพอใช้

วนุชชิตา สุภักควณิช (2547) ได้ศึกษาเรื่อง การบูรณาการการรู้สารสนเทศในกระบวนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทพาพิสัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับความรู้และทักษะการรู้สารสนเทศที่เกิดจากการเรียนการสอนแบบบูรณาการการรู้สารสนเทศในกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษและความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการสอนแบบบูรณาการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาการตลาด ชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 37 คน ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบทดสอบวัดระดับความรู้สารสนเทศ และแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลการทดสอบความรู้และทักษะการรู้สารสนเทศของนักศึกษาโดยวิเคราะห์จาก คะแนนการทดสอบก่อนการเรียนและหลังการเรียนของนักศึกษาพบว่าการบูรณาการการรู้สารสนเทศเข้าไปในกระบวนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษนั้นทำให้ผู้เรียนมีระดับการรู้สารสนเทศสูงขึ้น ตัวแปรที่มีผลทำให้การรู้สารสนเทศของนักศึกษาแตกต่างกันคือ ระดับผลการเรียน ประสิทธิภาพการเรียนวิชาการใช้ห้องสมุดและประสิทธิภาพการฝึกอบรมการใช้ห้องสมุด ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการเรียนการสอนลักษณะนี้คือ ไม่มีแหล่งข้อมูลสำหรับค้นคว้าเพียงพอ

สุจิรา ธงงาม (2547) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศให้แก่นักเรียนในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3 ถึงช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่ครูผู้สอนช่วงชั้นที่ 3 ถึงช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ดจัดการส่งเสริมการรู้สารสนเทศให้แก่นักเรียน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือ ครูจำนวน 261 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่ครูใช้ส่งเสริมการรู้สารสนเทศให้แก่นักเรียนมากที่สุด คือ หนังสือเรียนรองลงไปคือ แผนการสอน และคู่มือครู ตามลำดับ วิธีการเข้าถึงสารสนเทศที่ครูใช้ส่งเสริมการเรียนรู้สารสนเทศมากที่สุด คือ การอ่านหนังสือประเภทต่างๆ รองลงไปคือ ใ้บบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ช่วยค้นหา และการแสดงหรือจัด

นิทรรศการระบบสื่อสารสนเทศตามลำดับ สำหรับปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศให้แก่นักเรียน คือ ขาดงบประมาณ รองลงมาคือ ขาดสื่อต่างๆ และไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรม

Hepworth (1999) ศึกษาทักษะและการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีนันทยาง (NTU) ประเทศสิงคโปร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์สอบถามจากงานที่ทำและการสังเกต ศึกษาแก่นักศึกษากลุ่มที่ต้องทำโครงการค้นคว้าวิจัย เลือกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธี Qualitative technique โดยใช้วิธีการศึกษา 3 วิธี คือ 1) วิเคราะห์งานนักศึกษา 2) ทำการสัมภาษณ์ 3) สังเกตพฤติกรรมนักศึกษาจากการทำรายงาน วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาวิธีคิดและพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีนันทยาง ประเทศสิงคโปร์ มีการรู้สารสนเทศด้านพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ อีกทั้งมีความสามารถและทักษะการค้นคว้าสารสนเทศที่จำกัดและอยู่ในระดับน้อย และผลการวิจัยยังพิสูจน์ให้เห็นว่าการนำการรู้สารสนเทศและความสามารถดังกล่าวเข้าร่วมในหลักสูตรนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้นักศึกษาพัฒนาการรู้สารสนเทศและความสามารถดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

Stern (2002) ศึกษาการประเมินผลการรู้สารสนเทศทางดิจิทัลของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประเมินสารสนเทศในเรื่องการตอบสนองการรู้สารสนเทศดิจิทัลของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 1,184 คน จากนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จากมหาวิทยาลัยของรัฐทั้งสิ้น 2,352 คน ข้อมูลที่ได้จะใช้ในการประเมินสารสนเทศในเรื่องเกี่ยวกับการตอบสนองการรู้สารสนเทศดิจิทัลของนักศึกษาใหม่ เกี่ยวกับ การใช้อินเทอร์เน็ตและรูปแบบการใช้อินเทอร์เน็ตก่อนที่จะเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ประสพการณ์ในการเรียนรู้การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์การสืบค้น และความสามารถในการประเมินความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ ผลการศึกษาพบว่านักศึกษามีสภาพการรู้สารสนเทศด้านการกำหนดขอบเขต ด้านการกำหนดกลยุทธ์การสืบค้น ด้านการใช้เครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศ คือการใช้อินเทอร์เน็ตและรูปแบบการใช้อินเทอร์เน็ตก่อนที่จะเข้าศึกษาระดับมหาวิทยาลัย มีสภาพการรู้สารสนเทศด้านการประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้อยู่ในระดับพอใช้ และได้เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงรูปแบบการสอนการรู้สารสนเทศทางดิจิทัลแก่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ระดับมหาวิทยาลัยที่เข้าศึกษาใหม่ได้อย่างเหมาะสม

Hibberson (2002) ได้ศึกษาถึงการวิเคราะห์ความต้องการการสอนการรู้สารสนเทศของผู้เรียนในมหาวิทยาลัยเพื่อสำรวจว่าผู้เรียน บรรณารักษ์ บุคลากรของคณะ และผู้ออกแบบการสอน มีความต้องการสนับสนุนจากห้องสมุดรวมทั้งการสอนการรู้สารสนเทศอย่างทั่วถึงในมหาวิทยาลัย Royal Road เป้าหมายหลักของโครงการวิจัยคือเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้ปฏิบัติงานและผู้เรียน และการจำแนกความคาดหวังที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มบุคคลในมหาวิทยาลัย บอกถึงช่องว่างความแตกต่างนั้นได้ ทำอย่างไรที่จะทำให้บุคคลออกแบบการเรียนรู้และเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ โดยการใช้ห้องสมุดเป็นตัวช่วยในการเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ต้องไปที่ห้องสมุดด้วยตัวเอง ทำอย่างไรที่

จะทำให้ผู้ศึกษาทางไกลออนไลน์และบุคลากรในคณะวิชาสามารถเป็นผู้รู้สารสนเทศ รวมถึงทำอย่างไรที่จะทำให้ความรู้และความชำนาญของบรรณารักษ์สามารถรวมเข้าไปในการออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนและได้รับการถ่ายทอดอย่างทั่วถึง มีการรู้สารสนเทศด้านการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง จากการศึกษาพบว่า ผู้เรียนมีสภาพการรู้สารสนเทศด้านการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ได้ในระดับพอใช้

Avner (2003) ที่ศึกษาเรื่องการรู้สารสนเทศทางดิจิทัลของนักเรียนในโรงเรียนขนาดกลาง ในประเทศแคนาดา เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการสอนการรู้สารสนเทศทางดิจิทัล ผลการศึกษาพบว่ายังขาดเครื่องมือในการสืบค้นทางออนไลน์ ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์มากและนักเรียนมีความต้องการ

Gibson (2002) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการทดสอบคุณภาพสื่อการแนะนำการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในการรับรู้เกี่ยวกับการใช้เว็บสารสนเทศออนไลน์เพื่อช่วยในการศึกษาการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเริ่มต้นปี 1998 ถึงปี 1999 โดยทดสอบกับเด็กนักเรียนจำนวน 10 คน อายุระหว่าง 10-11 ปี ที่มีพื้นฐานความรู้ในการอ่านที่แตกต่างกัน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์การสังเกตการณ์ การสำรวจไฟล์เก็บข้อมูลการใช้คอมพิวเตอร์ รายงานประจำวันของนักเรียน (Student journal) บันทึกการออกสำรวจ (Research field note) และโครงการของนักเรียน (Student projects) การศึกษากำหนดให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สร้างคำถามการค้นคว้าเพื่อการค้นคืนสารสนเทศด้วยตนเอง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนไม่พึงพอใจในการใช้คอมพิวเตอร์ในการสืบค้นแบบออนไลน์ แม้ว่านักเรียนบางคนจะได้เรียนกลยุทธ์ใหม่ๆ ในการค้นคว้าสารสนเทศก็ตาม เพราะการสืบค้นแบบออนไลน์ไม่ได้ช่วยให้นักเรียนสามารถค้นคืนสารสนเทศสำหรับคำถามที่มีความซับซ้อนได้ด้วยตนเอง และแนะนำว่าต้องการให้มีครูหรือบรรณารักษ์คอยดูแลในการแนะนำหรือสอนนักเรียนให้เข้าใจในกระบวนการสืบค้นอีกด้วย

Gomm (2005) ที่ได้ศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการวิเคราะห์ความต้องการการรู้สารสนเทศและทักษะทางคอมพิวเตอร์ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 Utah State University ผลการศึกษาพบว่านักศึกษายังมีปัญหาในเรื่องการรู้สารสนเทศเรื่องการค้นคืนด้วยระบบออนไลน์ และได้มีการเสนอแนะว่าต้องการให้บรรณารักษ์และครูผู้สอนคอยดูแลและแนะนำการสืบค้นในขณะที่นักศึกษาสืบค้นด้วย

Caravello และคณะ (2001) ทำการประเมินการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (The University of California) : โครงการสำรวจความรู้ ความสามารถและทักษะการรู้สารสนเทศของห้องสมุด UCLA โดยใช้แบบทดสอบเพื่อวัดทักษะหรือความรู้ของนักศึกษาว่ามีความรู้หรือทักษะเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ และการสืบค้นสารสนเทศออนไลน์ เป็นเครื่องมือประเมินความรู้ความสามารถและทักษะการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน

500 คน และได้แบบทดสอบกลับคืนจำนวน 453 ชุด ตัวแปรต้นที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ เพศ ระดับผล การเรียน ระดับชั้นปี สาขาวิชา ระยะเวลาในการเรียนวิชาการใช้ห้องสมุดและการใช้ห้องสมุดของ นักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ระดับความรู้ความสามารถและทักษะการรู้สารสนเทศเกี่ยวกับการใช้ ทรัพยากรสารสนเทศและการสืบค้นสารสนเทศออนไลน์ โดยรวมของนักศึกษาแตกต่างกัน และระดับ การรู้สารสนเทศโดยทั่วไปที่ได้จากการประเมิน พบว่า นักศึกษาร้อยละ 45.5 มีการรู้สารสนเทศใน ระดับต่ำ นักศึกษาร้อยละ 52.0 ไม่สามารถบอกแหล่งเพื่อค้นหาสารสนเทศได้ และนักศึกษาร้อยละ 62.0 ไม่สามารถบอกวิธีการเขียนบรรณานุกรมอ้างอิงบทความวารสารได้เมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปร ที่ศึกษา พบว่า

1. นักศึกษาที่ใช้ห้องสมุดบ่อย ได้คะแนนจากการตอบแบบทดสอบสูงกว่านักศึกษาที่ใช้ ห้องสมุดน้อย
2. นักศึกษาที่เรียนวิชาการใช้ห้องสมุด มีระดับการรู้สารสนเทศสูงกว่านักศึกษาที่ไม่เคยเรียน วิชาการใช้ห้องสมุด
3. นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ได้คะแนนในการตอบแบบทดสอบสูงกว่านักศึกษาชั้นปีอื่นๆ และไม่พบ ความแตกต่างระหว่าง ชั้นปีที่1 ปีที่2 และปีที่3
4. นักศึกษาสาขามนุษยศาสตร์ ได้คะแนนในการตอบแบบทดสอบสูงกว่านักศึกษสาขา สังคมศาสตร์และสาขาวิทยาศาสตร์
5. นักศึกษาที่ใช้ฐานข้อมูลหนังสือมากได้คะแนนในการตอบแบบทดสอบสูงกว่านักศึกษาที่ใช้ ฐานข้อมูลน้อย

ส่วนคำถามอื่นๆที่นักศึกษาตอบว่าไม่ทราบและไม่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวคือ การประเมิน เว็บไซต์ การระบุแหล่งที่อยู่ของสารสนเทศ การเขียนบรรณานุกรมอ้างอิงหนังสือและบทความวารสาร การใช้ตรรกูลิ้น การค้นหาข้อมูลจากโอแพค และการพิจารณาเนื้อเรื่อง โดยดูจากเลขเรียกหนังสือ

สรุปประเด็นสำคัญจากงานวิจัย

1. สภาพการรู้สารสนเทศ

1.1 ด้านการแสวงหาสารสนเทศ

ระดับการรู้สารสนเทศด้านการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาพบว่ายังมี ทักษะทางด้านการแสวงหาสารสนเทศในระดับน้อย (วุฒิพงษ์ บุ ไชสง, 2542) เช่นเดียวกับนักศึกษา ระดับปริญญาตรีที่มีระดับการรู้สารสนเทศด้านการแสวงหาสารสนเทศในระดับน้อย (Hepworth, 1999 ; Caravello , 2001) อีกทั้งยังมีการศึกษาพบว่าการรู้สารสนเทศด้านการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษา

ระดับปริญญาตรี อยู่ในระดับพอใช้ (ดวงกมล อุ๋นจิตติ, 2545 ; Stern, 2002 ; Hibberson, 2002) และอยู่ในระดับดีอีกด้วย (ปภาดา เจียวก๊ก, 2547; รัชญาปกรณั์ นิมิตรประจักษ์, 2547)

1.2 ด้านการใช้เครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศ

ระดับการรู้สารสนเทศด้านการใช้เครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศ พบว่า นักศึกษามีการใช้เครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศคือ การใช้อินเทอร์เน็ตและใช้ตรรกบูลีนในระดับพอใช้ (ดวงกมล อุ๋นจิตติ, 2546; Stern, 2002) แต่ระดับการรู้สารสนเทศด้านการใช้เครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษายังอยู่ในระดับน้อย (วุฒิพงษ์ บุโรสง, 2542; Caravello , 2001)

1.3 ด้านการกำหนดขอบเขตและการค้นคืนสารสนเทศ

ระดับการรู้สารสนเทศด้านการกำหนดขอบเขตและการค้นคืนสารสนเทศ พบว่าอยู่ในระดับพอใช้ (Stern, 2002 ; รัชญาปกรณั์ นิมิตรประจักษ์, 2547 ; ดวงกมล อุ๋นจิตติ, 2546 ; ปภาดา เจียวก๊ก, 2547) แต่ Hepworth (1999) พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสามารถและทักษะการค้นคืนสารสนเทศที่จำกัดและอยู่ในระดับน้อย ซึ่งมีความสอดคล้องกับ วุฒิพงษ์ บุโรสง (2542) ที่พบว่าระดับการรู้สารสนเทศของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ด้านการกำหนดขอบเขตและการค้นคืนสารสนเทศอยู่ในระดับน้อยเช่นกัน

1.4 ด้านการประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้

ระดับการรู้สารสนเทศด้านการประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้ พบว่า มีการประเมินสารสนเทศและแหล่งที่มาอย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงสารสนเทศที่ได้รับการคัดเลือกไว้แล้วกับพื้นฐานความรู้เดิมที่ตนเองมีอยู่ในระดับพอใช้ (รัชญาปกรณั์ นิมิตรประจักษ์, 2547 ; Stern, 2000 ; ดวงกมล อุ๋นจิตติ, 2545 ; ปภาดา เจียวก๊ก, 2547) ซึ่งมีความขัดแย้งกับ วุฒิพงษ์ บุโรสง (2542) ที่ได้ศึกษาระดับการรู้สารสนเทศด้านการประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาพบว่ายังมีความสามารถในระดับน้อย

1.5 ด้านการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา

ระดับการรู้สารสนเทศด้านการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา พบว่านักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีระดับการรู้สารสนเทศด้านการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาในระดับพอใช้ (วุฒิพงษ์ บุโรสง, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาระดับการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรีด้านการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาพบว่า อยู่ในระดับพอใช้เช่นกัน (ดวงกมล อุ๋นจิตติ, 2545 ; Hibberson, 2002)

2. การเปรียบเทียบการรู้สารสนเทศ

2.1 จำแนกตามคณะที่ศึกษา

การเปรียบเทียบระดับการรู้สารสนเทศของนักศึกษาโดยจำแนกตามคณะที่ศึกษา พบว่า คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีการรู้สารสนเทศสูงกว่าคณะศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ดวงกมล อุ้นจิตติ, 2545)

2.2 จำแนกตามเพศ

การเปรียบเทียบระดับการรู้สารสนเทศของนักศึกษาโดยจำแนกตามเพศ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันในระดับการรู้สารสนเทศตามตัวแปรเพศที่ศึกษา (ปภาดา เจียวก๊ก, 2547; ดวงกมล อุ้นจิตติ, 2545; ธัญญาปกรณ์ นิมิตรประจักษ์, 2547; สุจิรา ชงงาม, 2547; ธิดาพร นามสุข, 2534)

2.3 จำแนกตามระดับผลการเรียน

การเปรียบเทียบระดับการรู้สารสนเทศของนักศึกษาโดยจำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีมีมาก มีระดับการรู้สารสนเทศในทุกด้านดีกว่า นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี และ พอใช้ (ปภาดา เจียวก๊ก, 2547; วนุชชิตา สุภัควนิช, 2547; Caravello, 2001)

3. ประสบการณ์ในการเรียนวิชาการใช้ห้องสมุดและการรู้สารสนเทศ

การเปรียบเทียบระดับการรู้สารสนเทศของนักศึกษาโดยศึกษาจากประสบการณ์การเรียนวิชาการใช้ห้องสมุดและประสบการณ์การฝึกอบรมการใช้ห้องสมุด พบว่า นักศึกษาที่มีประสบการณ์ในการเรียนวิชาการใช้ห้องสมุดและมีประสบการณ์ในการฝึกอบรมการใช้ห้องสมุดมีการรู้สารสนเทศมากกว่านักศึกษาที่ไม่มีประสบการณ์ในการเรียนวิชาการใช้ห้องสมุดและการฝึกอบรมการใช้ห้องสมุด (วนุชชิตา สุภัควนิช, 2547; ดวงกมล อุ้นจิตติ, 2545; Caravello, 2001)

4. สภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการรู้สารสนเทศ

ปัญหาและอุปสรรคของระดับการรู้สารสนเทศของนักศึกษาคือ ขาดความรู้ความเข้าใจ เรื่องการรู้สารสนเทศและยังขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ในการเข้าถึงสารสนเทศ (ธิดาพร นามสุข, 2534; Avner, 2003) ไม่มีแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าสารสนเทศอย่างเพียงพอ (วนุชชิตา สุภัควนิช, 2547; สุจิรา ชงงาม, 2547) อีกทั้งยังประสบปัญหาในเรื่องของการขาดครูหรือบรรณารักษ์คอยให้การช่วยเหลือหรือแนะนำขณะผู้ใช้สืบค้นสารสนเทศ (Gibson, 2003; Goom, 2005)